

MODNA ILUSTRACIJA KAO PARALELNA POVIJEST UMJETNOSTI OD 16. STOLJEĆA DO DANAS

Zović, Ani

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:866989>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**MODNA ILUSTRACIJA KAO PARALELNA POVIJEST UMJETNOSTI
OD XVI. STOLJEĆA DO DANAS**

ANI ZOVIĆ

Split, 2023.

Odsjek za povijest umjetnosti

Preddiplomski sveučilišni dvopredmetni studij: Povijest umjetnosti / Engleski jezik i književnost

Kolegij: Teorija i povijest dizajna

ZAVRŠNI RAD

**MODNA ILUSTRACIJA KAO PARALELNA POVIJEST UMJETNOSTI
OD XVI. STOLJEĆA DO DANAS**

Studentica:

Ani Zović

Mentorica:

doc. dr. sc. Silva Kalčić

Split, rujan 2023.

Sadržaj:

1. Uvod	5
2. Definicija modne ilustracije	7
2.1. Brza modna skica	10
2.2. Potpuna modna skica/ilustracija	10
2.3. Plosnata modna skica	11
3. Povijest modne ilustracije	12
3.1. XVI. stoljeće – fascinacija nacionalnom nošnjom	12
3.2. XVII. stoljeće – pojava modnog časopisa	13
3.3. XVIII. stoljeće – modne ilustracije u boji	15
3.4. Devetnaesto stoljeće – razvoj modnih ilustracija usporedno s couture modom	17
3.5. XX. stoljeće – zlatno doba modnih ilustracija	20
4. Modna ilustracija u Hrvatskoj	29
4.1. Miroslav Kraljević	30
4.2. Otto Antonini i časopis „Svijet“	32
4.3. Sergije Glumac	40
4.4. Aleksandar Srnec	42
5. Modna ilustracija danas – XXI. stoljeće	45
6. Zaključak	49
Sažetak	50
Abstract	51
Literatura:	52
Slikovni prilozi	54

1. Uvod

Tema završnog rada je „Modna ilustracija kao paralelna povijest umjetnosti od XVI. stoljeća do danas“. Cilj ovog rada je istražiti glavna povijesno-umjetnička obilježja modnih ilustracija kao zasebnog umjetničkog pravca od njihovog postanka do XXI. st. Poseban naglasak stavljen je na hrvatsku produkciju modnih ilustracija kroz časopis „Svijet“ te ilustratore Otta Antoninija i Sergija Glumca. Rad se sastoji od četiri poglavlja i više potpoglavlja u kojima se tema kronološki obrađuje. Istraživanje je nastalo na temelju dostupnih bibliografskih, mrežnih i vizualnih izvora od kojih izdvajam knjigu „100 Years of Fashion Illustration“ autorice Cally Blackman, koja mi je dala jasan uvid u to kako se modna ilustracija razvijala unutar zapadnog povijesno-društvenog konteksta.

Ilustracija označava tumačenje teksta ili ideje kroz slikovito ukrašavanje. Tijekom povijesti ilustracija je bila prisutna kao dio reljefa skulptura i slikarstva, a ilustrirao se različit sadržaj poput događaja, običaja itd. Modna ilustracija zapravo je podvrsta ilustracije, a svoj prvi procvat doživljava u XV. stoljeću kada se ilustracije odjevnih predmeta počinju distribuirati različitim slojevima društva. Modna ilustracija vezuje se uz sam nastanak mode tijekom europske renesanse u 14. stoljeću. Do trenutka nastanka prvog modnog časopisa oko 1770. godine, između europskih dvorova događa se razmjena lutkica s modnom odjećom.

Od XVI. stoljeća nadalje bilježimo specijalizirane publikacije unutar određenog prostora i razdoblja posvećene stilovima odijevanja uvjetovanih različitim obilježjima poput spola, statusa, vokacije te godinama nositelja. Spomenute publikacije bile su namijenjene dobrostojećim potencijalnim potrošačima, a unutar njih mogle su se pronaći crno–bijeke ilustracije s kratkim latinskim opisima i prikazima onodobnih modnih stilova. Jedna od najpoznatijih takvih knjiga je ona iz 1590. godine pod nazivom „De gli habiti antichi et moderni di diversi parti del mondo“, Venecija: Conte, Caualliero, & c. Cesare Vecellio. Od XVII. stoljeća pa nadalje na scenu stupaju modni časopisi poput „Le Mercure galant“, „The Lady’s Magazine“, „Monument du costume“, „Le Journal des demoiselles“ koji postaju najzaslužniji za razvoj modne ilustracije kao zasebnog pravca. U XX. stoljeću modna ilustracija afirmira se u masovnim medijima, poglavito u časopisima kao što su „Vogue“ i „Harper’s Bazar“ koji su postavili modne ilustracije na naslovnice. Sredinom XX. stoljeća modnu ilustraciju zamijenila je modna fotografija koja je, prema istraživanjima, čitatelja poticala na kupnju časopisa više nego modna ilustracija. Zbog toga, u tom razdoblju modna ilustracija krasila je samo unutarnje stranice časopisa. Danas se mnoge modne ilustracije

odrađuju kroz programe poput Adobe Ilustratora, a dogodio se i svojevrsni povratak klasičnom, ručnom ilustriranju potpomognutom Adobe Ilustratorom. Usporedno sa svjetskim kontekstom modnih ilustracija ovaj rad bavi se istraživanjem i hrvatske povijesti modnih ilustracija. Za razliku od svjetske povijesti, hrvatske modne ilustracije moguće je pratiti tek od 20-ih godina XX. stoljeća kad na scenu stupa časopis „Svijet“ i ilustrator Otto Antonini. Antonini je bio najistaknutiji ilustrator za spomenuti časopis od 1926. do 1932. godine i hrvatsku umjetnost obogatio je desecima modnih ilustracija koje ne svjedoče samo o modnim trendovima već i o dinamičnom svakodnevnom životu Zagrepčana tog razdoblja. Osim Antoninija, modne ilustracije za časopis „Svijet“ radio je i Sergije Glumac te Aleksandar Srnec, dok je svoje modne ilustracije Miroslav Kraljević objavljivao u francuskoj publikaciji "Panurge ou la chronique amusante".

2. Definicija modne ilustracije

Kako bismo potpuno shvatili što označava termin „modna ilustracija“ moramo ponajprije opisati značenje same riječi „ilustracija“. Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije ilustracija, naziv koji dolazi od latinskog naziva *illustratio* – jasnoća, blistavost, označava: „Slikovno tumačenje, objašnjenje ili ukrašavanje teksta u knjizi, časopisu, novinama, promidžbenim publikacijama (slika, crtež, skica, fotografija). U širem značenju ilustracija je likovni prikaz nekog događaja, običaja (obred, lov, rat i dr.) ili književnoga djela (kod starih Grka skulpture, reljefi i slikarstvo ilustriraju ličnosti i događaje iz Homerovih spjevova)“. Osim toga, tekstovi s ilustracijama u Europi potječu još iz VI. stoljeća pa su tako urešeni odlomci „Biblije“, „Vergilijeva epa“ itd. Ogledan primjer su i mnoge srednjovjekovne crkvene knjige ukrašene pomoću iluminacija.¹ Jedna takva srednjovjekovna ilustracija je minijatura na pergameni iz XI. stoljeća na kojoj je prikazana gradnja Babilonskog tornja.² U trenutku izuma tiska u XV. stoljeću razvija se tehnološki aspekt ilustracije pa se ona počinje izrađivati u grafičkim tehnikama poput drvoreza, bakroreza i bakropisa, uskoro i litografije, a potom i fotoreproduktivnim metodama.³

Na nekim ilustracijama bili su vidljivi i modni predmeti, no uglavnom kao dio općenitog likovno-scenskog motiva. Primjeri takvih prikaza su pećinski crteži pračovjeka, prikazi odjeće na egipatskim ili gotskim freskama, orijentalnim minijaturama, japanskim drvorezima, renesansnim uljima ili baroknim bakropisima.⁴ Jedan takav primjer je prikaz „Plesači iz grobnice leoparda“ koji se datira u V. st. prije Krista. Na njemu uočavamo odjeću karakterističnu za Etrušćane: polukružni ogrtač koji potječe od rimske toge te sandale s visokim vezicama.⁵

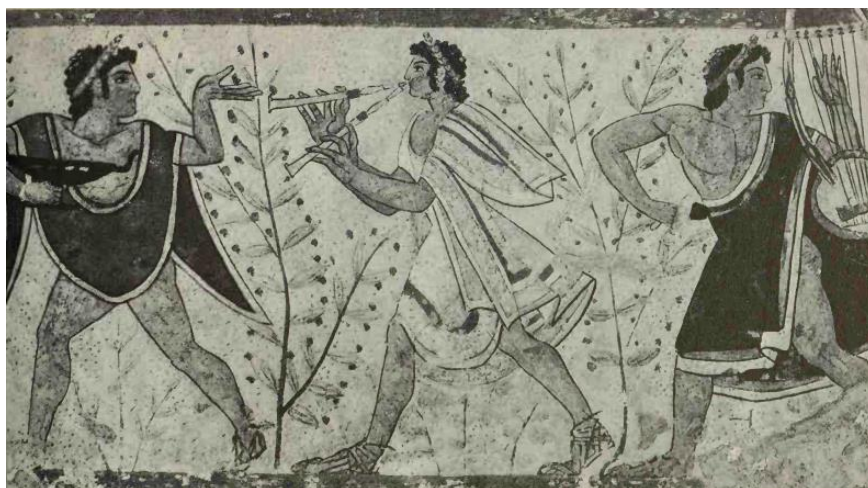
¹ ilustracija. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27123> , Pristupljeno 15. 6. 2023.

² minijatura. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41034> , pristupljeno 14.9.2023.

³ ilustracija. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27123> , Pristupljeno 15. 6. 2023.

⁴ Bajs, ur. Jazvić 2021. , 6.

⁵ Laver., 1969., str. 37.

Slika 1. Plesači iz grobnice leoparda, Tarquinia. Etrušćani, prva polovica V. st. pr. Kr. (Preuzeto iz Laver,, 1969., str. 37.)

Modna ilustracija vezuje se uz sam nastanak modne industrije tijekom europske renesanse u 14. stoljeću. Do trenutka nastanka prvog modnog časopisa, oko 1770. godine, između europskih dvorova događa se razmjena lutkica s modnom odjećom. Takve lutkice razmjenjivale su se među svjetskim dvorovima kako bi promovirale odjeću određene države/nacije.⁶ Stoga, razvoj modne ilustracije kao zasebnog umjetničkog žanra možemo pratiti tek od XVI. stoljeća, usporedno s razvojem prvih modnih časopisa.⁷ Modne ilustracije od XVI. stoljeća definiraju se kao podvrsta ilustracije koja na slikovan način tumači elemente iz modnog svijeta kako bi intenzivirala dojam promatranog objekta na gledatelje.⁸ Drugim riječima, modne ilustracije prikazuju oblik i način odijevanja kroz povijest, ali opisuju i današnje modne trendove. Prema njima prepoznamo modne trendove određenog razdoblja te po njima spoznajemo promjenjivost modnog konteksta, ali i samog shvaćanja mode.⁹ Štoviše, prije pojavljivanja prvih modnih časopisa i modnih grafika (*fashion plate*) bilo je iznimno teško doći do informacija o modnim trendovima. Spomenuto se odnosilo na čak i na krojačice na najvišim položajima, poput šivanja odjeće za kraljicu Mariju Antoinettu.¹⁰ U svojim počecima, primarna uloga modnih ilustracija bila je ta da zorno predoče odjeću. Samim time da prikažu popularnu odjeću tog vremena u časopisima i knjigama.¹¹

⁶ Recollections. <https://recollections.biz/blog/before-fashion-magazines-there-were-fashion-dolls/> , pristupljeno 16.9.2023.

⁷ Bajs, ur. Jazvić 2021. , 6.

⁸ Vrbica 2020., 73.

⁹ Bajs, ur. Jazvić 2021. , 6.

¹⁰ Laver 1969., 147.

¹¹ Vrbica 2020., 73.

Modni crtež jednak je modnom dizajnu, odnosno dio je izrade modne kolekcije, modne ilustracije ili plakata za modni događaj. Modna ilustracija često je samo dio procesa rada jednog dizajnera. Modna ilustracija može biti prisutna na skicama, pozivnicama za revije, krojevima itd. Modni dizajner stvara osnovnu koncepciju kolekcije tako da kreće od oblikovanja ključnih modela u kolekciji iz kojih razvija ostale i tako dobiva povezanu cjelinu u oblicima i koloristički. Kod samog oblikovanja pojedinih modela često se služi postupkom modeliranja u sasvim malom formatu u nekom čvršćem materijalu, jer mu to pomaže da istraži samu konstrukciju, odnosno da vidi na koji način je uopće moguće prenijeti ideju u željeni oblik. Tek nakon toga moguće je raditi konstrukciju na papiru u stvarnoj veličini. Modni dizajn može biti umjetnost, ali to nije njegov cilj. Kad je riječ o dizajnu podrazumijeva se da je potrebno stvoriti estetski i funkcionalni proizvod koji može doseći i estetsku umjetničku vrijednost. Ipak, umjetnicima nazivamo one koji stvaraju doista dobar dizajn.¹²

No, dolaskom fotografije, otprilike u XIX. stoljeću, modne ilustracije gube na popularnosti.¹³ Ipak, bitno je napomenuti kako je ovaj žanr, ponajprije zaslugom računalne tehnologije, svoj ponovni procvat doživio u drugoj polovici XX. stoljeća¹⁴, a danas se modni ilustratori smatraju umjetnicima.¹⁵ Do tada, modne ilustracije smatrane su manje vrijednom umjetničkom vrstom, iako su od svog postanka igrale ključnu ulogu u popularizaciji mode.¹⁶ Primarni cilj modnih ilustracija je uhvatiti bit i karakter modela ili odjevnog predmeta koji se prikazuje, ovisno o namjeri ilustratora, odnosno onoga na što nam on želi skrenuti pažnju.¹⁷ Štoviše, u modnim ilustracijama, ilustrator određuje želi li naglasiti određenu karakteristiku. Stoga, on može istaknuti figuru ili odjeću na svojstven način te spomenuto naslikati s dodatkom humora ili emocije.¹⁸ Stilske modne ilustracije jako variraju, stoga postoje apstraktne modne ilustracije, realistične, one s izduženim proporcijama figura, stilizirane linijske minimalističke modne ilustracije itd.¹⁹

¹² Kalčić 2014.

¹³ Vrbica 2020., 73.

¹⁴ Blackman 2007., 7.

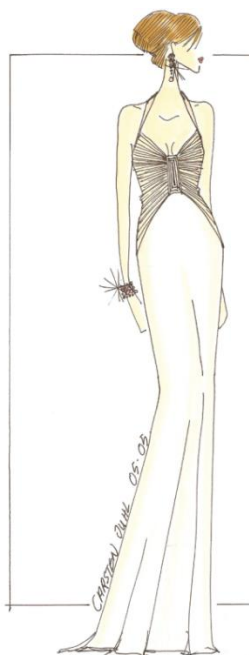
¹⁵ Vrbica 2020., 73.

¹⁶ Blackman 2007., 7.

¹⁷ Vrbica 2020., 73.

¹⁸ Blackman 2007., 7.

¹⁹ Vrbica 2020., 73.

Slika 2. „Vjenčanica“, gel olovka, marker i kreda, ilustratorica: Carsten Juhl (Preuzeto iz : Xiuming i Haoyang, 2011, str. 209)

Unutar modne industrije, zbog toga što je njihov zadatak da prenesu dizajnerovu ideju, modni ilustratori i modni dizajneri često imaju blizak radni odnos.²⁰ Modne ilustracije dijele se na tri vrste: brza modna skica, potpuna modna skica/ilustracija i plosnata modna skica.²¹

2.1. Brza modna skica

Brze modne skice označuju crteže za koje je potrebno izdvojiti otprilike svega jednu minutu vremena. Ovakve skice služe za prikazivanje početnih ideja određenog odjevnog predmeta nekom klijentu, a poslije se transformiraju u cjelovitu modnu ilustraciju ili stvarni modni predmet.²²

2.2. Potpuna modna skica/ilustracija

Za potpunu modnu ilustraciju potrebno je mnogo više vremena nego za brzu skicu. Potpune modne ilustracije koriste se za pokazati još nedovršene odjevne predmete naručiteljima, medijski pretpregled ili look – book kolekcije te za pretprodaju odjevnih predmeta iz kolekcije. Zbog velike količine vremena koje treba utrošiti na potpunu modnu ilustraciju, u novije vrijeme, mnogi dizajneri/ilustratori koriste unaprijed nacrtane ljudske

²⁰ Blackman 2007., 7.

²¹ SEWINGNPATTERNS. <https://sewingpatterns.com/truth-about-fashion-sketching/> (Pristupljeno 5.6.2023.)

²² SEWINGNPATTERNS. <https://sewingpatterns.com/truth-about-fashion-sketching/> (Pristupljeno 5.6.2023.)

figure na koje potom ilustriraju samo odjeću. Osim toga, studenti modnog dizajna koriste upravo ovakvu vrstu ilustracije kako bi načinili svoj portfolio.²³

2.3. Plosnata modna skica

Plosnate modne skice svakako su najvažnije od ostalih spomenutih skica. Razlog tomu je taj što ovakva vrsta modne skice prikazuje sve tehničke detalje određenog odjevnog predmeta koje su ključne za njegovu proizvodnju. Primjeri takvih detalja su patentni zatvarači, šavovi, obrubi, linije za ubod ...

Spomenuta vrsta modne skice služi i tomu da krojač/ica bolje razumije način na koji je nešto potrebno sašiti, shodno tomu plosnata modna skica je glavno komunikacijsko sredstvo pri izradi odjevnog predmeta. Osim toga, plosnata modna skica može biti uklopljena u line sheet koji sadržava informacije o dimenziji, boji, teksturi te prosljeđena kupcu.²⁴

Slika 3. Različite vrste modnih ilustracija: 1. Plosnata modna skica 2. Brza modna skica 3. Potpuna modna skica / ilustracija (Preuzeto s <https://www.alamy.com/women-blouse-flat-fashion-sketch-template-technical-fashion-illustration-girls-tunic-length-shirt-hidden-placket-image414755713.html> , <https://www.threadsmagazine.com/2014/12/04/essentials-for-a-fashion-sketching-tool-kit>, <https://www.pinterest.com/pin/412501647102190397/> , pristupljeno 14.6.2023.)

²³ SEWINGNPATTERNS. <https://sewingnpatterns.com/truth-about-fashion-sketching/> (Pristupljeno 5.6.2023.)

²⁴ SEWINGNPATTERNS. <https://sewingnpatterns.com/truth-about-fashion-sketching/> (Pristupljeno 5.6.2023.)

3. Povijest modne ilustracije

3.1. XVI. stoljeće – fascinacija nacionalnom nošnjom

U XVI. stoljeću dolazi do geografskih istraživanja i otkrića koja pak dovode do fascinacije odjećom i nacionalnim kostimima/nošnjama. Između 1520. i 1610. objavljeno je više od 200 kolekcija gravura koje sadrže prikaze figura odjevenih u kostime primjerene njihovoj društvenoj klasi i nacionalnosti.²⁵ Spomenute publikacije bile su namijenjene dobrostojećim potencijalnim potrošačima, a ilustracije crno–bijele s kratkim latinskim opisima i prikazima onodobnih modnih stilova.²⁶ Osim kostima, nerijetko su se prikazivali nakit i dekorativni motivi poput vezova.²⁷ Spomenuti prikazi načinjeni su s namjerom da građane priviknu na raznolikost novootkrivenih kultura i umanje njihovu ksenofobiju. Modni prikazi koji potječu iz XVI. stoljeća važni su između ostalog zbog toga što su to prvi prikazi takve vrste koje su krojači/ice koristili kao inspiraciju za šivanje. Upravo ova činjenica određuje ih kao primjere prvih modnih ilustracija.²⁸

Jedan od najpoznatijih modnih ilustratora iz XVI. stoljeća svakako je Cesare Vecellio.²⁹ On je 1590. godine napisao knjigu „De gli habiti antichi et moderni di diversi parti del mondo“ – „O antičkoj i modernoj odjeći diljem svijeta“. Unutar spomenute knjige, osim opisnog teksta čiji je autor već spomenuti Vecellio, nalazi se i 420 egzotičnih i europskih ilustracija nošnji čiji je autor drvorezac Cristoph Krieger.³⁰ Knjiga je objavljena u više izdanja, a drugo izdanje objavljeno 1959. godine, osim europskih i orijentalnih nošnji, sadrži i prikaze odjeće iz Afrike, Azije, ali i Novog Svijeta (Amerike).³¹

Kao primjer navodim prikaz iz spomenute knjige načinjen drvorezom koji se naziva „Turska miljenica“. Elegantno odjevena figura vjerojatno predstavlja konkubinu Rokselanu koja je bila miljenica sultana Sulejmana Veličanstvenog.³² U spomenutoj knjizi Cesare opisuje ukras za kosu karakterističan za odjeću Osmanskog Carstva tog vremena. Riječ je o ukrasu na koji se pričvrsti tanki dugi veo, obojan po želji, koji pada sa svake strane.³³

²⁵ Blackman 2007., 6.

²⁶ Simončić 2018., 35.

²⁷ Boucher 1969., 248.

²⁸ Illustration history. <https://www.illustrationhistory.org/essays/fashion-illustration-from-the-16th-century-to-now>, pristupljeno 14.8.2023.

²⁹ Blackman 2007., 6.

³⁰ THE MET. Izvor / vidi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/358319> (Pristupljeno 4.6.2023.)

³¹ Blackman 2007., 6.

³² THE MET. Izvor / vidi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/358319> (Pristupljeno 4.6.2023.)

³³ Vecellio 1590., 372.

Slika 4. „Turska miljenica“, 1590, drvorez, *Cristoph Krieger*. (Preuzeto s <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/358319>)

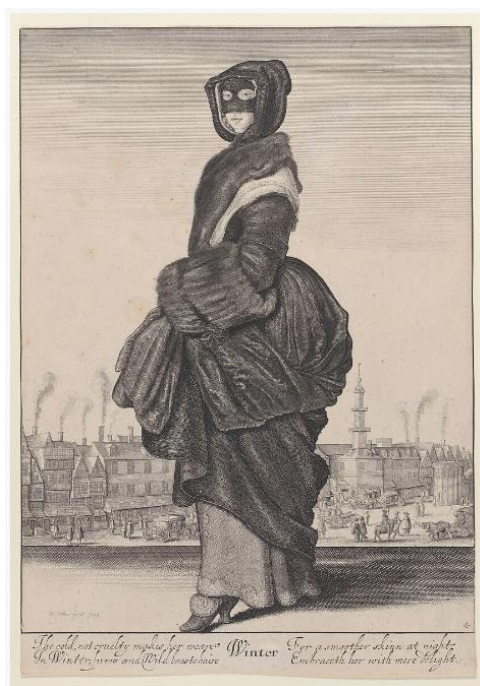
3.2. XVII. stoljeće – pojava modnog časopisa

Na početku XVII. stoljeća, važno ime za spomenuti u kontekstu modnih ilustracija svakako je Wenceslaus Hollar.³⁴ Objavio je ukupno preko dvije tisuće modnih ilustracija, a ilustracija kakvu je on radio rijetko je prisutna tijekom prošlosti. Spomenuti grafičar 1636. godine dobio je zadatak da pomoću dubokog tiska načini ilustracije koje na slikovit način opisuju engleski životni stil. Uskoro je nakon prve ilustracije nastavio sakupljati modne grafike u kompilaciju pod nazivom „Ornatus Muliebris Anglicanus“ u kojoj je prikazana odjeća kakva se nosila u niskom i visokom engleskom staležu. Kako je već spomenuto, ilustracije unutar te kompilacije inspirirane su stvarnim likovima tog perioda, stoga su one ne samo važni povijesni izvori, već i prvi primjeri modnih časopisa. Pomoću već spomenutog dubokog tiska, poznatiji kao *intaglio tisak*³⁵, Hollar je uspio načiniti takvo krzno da se činilo kao da je prikazan svaki pojedini detalj tog materijala, a i drugi dijelovi nošnje, poput cipela, prikazani su jednako detaljno.³⁶

³⁴ Blackman 2007., 6.

³⁵ Intaglio tisak - duboki tisak kod kojega se supstrat pod velikim pritiskom utiskuje u tiskarsku ploču, pri čemu dolazi do prijenosa boje iz ugraviranoga oblika na tiskarskoj ploči, što ostavlja na supstratu obojeni ispupčeni oblik. Preuzeto s <http://struna.ihj.hr/naziv/urezani-duboki-tisak/48129/>

³⁶ Gracie Opulanza. Izvor/vidi: <https://gracieopulanza.com/early-fashion-magazines-wenceslaus-holla/> (Pristupljeno 5.6.2023.)

Slika 5. Zima, 1643 – 44., duboki tisak, 26 x 18 cm, Wenceslaus Hollar. (Preuzeto s <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/816031>)

Od 1670-ih, ponajviše u Francuskoj, situacija se počinje znatno mijenjati s pojavom časopisa. Naime, Francuska je u to vrijeme postala modno središte, za vladavine Luja XIV. Ogladni primjer modnog časopisa bio je „Le Mercure galant“ (1672.), poslije šest godina reeditiran pod nazivom „Le Nouveau Mercure galant“. Ovaj časopis sadržavao je modne ilustracije s opisnim tekstovima, te je promovirao i lokalne trgovine s odjećom.

Osim toga, modni prikazi umjetnika Jean de St. Jeana, François Octavien, Antoina Hérisseta i Bernarda Picarta, između ostalih, postali su polazišna točka za sve modne ilustracije tog razdoblja.³⁷ Na sljedećoj slici prikazana je ilustracija Jean de St. Jeana. Jedna od mnoštvo gravura načinjenih prema njegovom dizajnu za studiju kostima. Tema već spomenute studije bila je odjeća kralja Louisa XIV., njegove obitelji te dvorjana na francuskom dvoru. Konkretno, na ovoj fotografiji ilustriran je kraljev časnik u svojoj odori.³⁸ Časnikova odora za vrijeme vladavine kralja Louisa XIV. sastojala se od duge vrpce na vratu koja čini mašnu, uskog slojevitog odijela s proširenjem u donjem dijelu ispod kojeg su nevidljive hlače. Osim toga, na glavi ima periku i šešir s ukrasima poput perja i mašni.³⁹

³⁷ Blackman 2007., 6.

³⁸ Graphic Arts Collection <https://graphicarts.princeton.edu/2013/12/12/jean-dieu-de-saint-jean-1654-1695/>, pristupljeno 25.8.2023.

³⁹ Boucher 1969., 260.

Slika 6. Kraljev časnik, kraj XVII. st., gravura, Jean de St. Jean. (Preuzeto s <https://graphicarts.princeton.edu/2013/12/12/jean-dieu-de-saint-jean-1654-1695/>)

3.3. XVIII. stoljeće – modne ilustracije u boji

Povećan broj pismenih djevojaka u manjim i većim sredinama koje su se zanimale za modu doveo je do uspona časopisa, novina i *almanaha*⁴⁰ tijekom druge polovice XVIII. stoljeća.⁴¹ U tom razdoblju pojavljuju se i prve publikacije s ručno obojenim ilustracijama, tave ilustracije prisutne su sve do 1830. godine kada se počinju bojati litografskim postupkom.⁴² Osim periodičnih publikacija i dalje su se objavljivale i studije kostima na kojima su surađivali neki od najboljih ilustratora i grafičara tog vremena te na taj način ostavili povijesne tragove o modnim trendovima.⁴³

Jedno od najzanimljivijih pisanih izvora vezano za modu i modnu ilustraciju čini album. Naime, Barbara Johnson u svoje slobodno vrijeme sakupljala je komadiće tkanine njezine odjeće te ih zajedno s prikladnim opisima i modnim ilustracijama lijepila na papir.⁴⁴ Bitno je

⁴⁰ Almanah - prigodna ili periodična publikacija s priložima različita sadržaja. Česti su književni, stručni, informativni ili zabavni almanasi. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1886>

⁴¹ Blackman 2007., 6.

⁴² Simončić 2018., 35.

⁴³ Boucher 1959., 319.

⁴⁴ Blackman 2007., 6.

napomenuti i kako spomenuta knjiga kroz modne 'ostavštine' na 97 strana albuma ukazuje, ne samo na modne, već i na socio–ekonomske karakteristike tog razdoblja.⁴⁵

Slika 7. Dio knjige *A Lady of Fashion: Barbara Johnson's Album of Styles and Fabrics*, izdanje iz 1987. (Preuzeto s <https://collections.vam.ac.uk/item/O140029/album-unknown/>)

Redovito objavljivanje modnih grafika promijenilo je tijekom razvoja modnih ilustracija, a jedan od prvih medija koji je objavljivao modne grafike bio je londonski časopis „The Lady’s Magazine“ (1770.-1832.).⁴⁶ Objavljivanjem različitih publikacija poput „Galleries des modes“ (1777.), „Cabinet des modes“ (1785.) te „Monument du costume“ (1775. – 83.) u drugoj polovici stoljeća modna industrija u Francuskoj doživjela je veliki uspjeh. Osim toga, francuske publikacije bile su toliko popularne da su se opisni tekstovi spomenutih ilustracija prevodili su se na razne jezike ovisno o potrebi. Ubrzo nakon toga, zbog revolucije u Francuskoj, Njemačka i Engleska postale su središte modnih publikacija. Njemačka sa svojim modnim časopisom „Journal der Luxus und der Moden“ (1786.-1826.) i Engleska sa svojim „Gallery of Fashion“ (1794.).⁴⁷

Na fotografiji je prikazana modna ilustracija objavljena u časopisu „The Lady’s Magazine“ 1805. godine. Ilustrirana je figura djevojke odjevene u dugu bijelu satensku haljinu preko koje

⁴⁵ V&A. Izvor/ vidi: <https://collections.vam.ac.uk/item/O140029/album-unknown/>, pristupljeno 28.6.2023.

⁴⁶ Laver 1969., 147.

⁴⁷ Blackman 2007., 6.

je žuto obojena kraća haljina od svile ili muslina. Kratki rukavi pričvršćeni su za ramena brošom, a na glavi joj je zavezan rupčić od muslina koji služi kao ukras.⁴⁸

Slika 8. „Trendi londonska duga haljina“, Kolovoz 1805. papir 203 mm x 114 mm , ručno bojani linorez (Preuzeto s <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw279956/London-Fashionable-Full-Dress-August-1805?LinkID=mp64662&role=art&rNo=10> ,)

3.4. Devetnaesto stoljeće – razvoj modnih ilustracija usporedno s couture modom

U razdoblju XIX. stoljeća modni časopisi nastavili su biti glavni prenositelji modnih trendova.⁴⁹ Interes za modu porastao je do te mjere da je tijekom XIX. stoljeća preko 150 časopisa diljem svijeta objavljivalo modne grafike. U časopisima tog razdoblja, osim detaljnih ilustracija, prisutne su i informacije o modnim trendovima te upute za šivanje.⁵⁰ Potrebno je napomenuti i kako se Francuska vratila u središte modnih zbivanja te postavila standard modne ilustracije. U Francuskoj se posebno istaknula obitelj Colin čiji su članovi stvarali

⁴⁸ National Portrait Gallery. <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw279956/London-Fashionable-Full-Dress-August-1805?LinkID=mp64662&role=art&rNo=10> , pristupljeno 25.8.2023.)

⁴⁹ Blackman 2007., 6.

⁵⁰ Illustration history. <https://www.illustrationhistory.org/essays/fashion-illustration-from-the-16th-century-to-now> , pristupljeno 14.8.2023.

modne ilustracije unutar publikacija „Le Follet“ (1829.), „Le Journal des demoiselles“ (1833.).⁵¹

Slika 9. Anais Toudouze (Colin), Plate, 1860-e, Courtesy Mary Evans Picture Library (Preuzeto iz Blackman, 2007, 7)

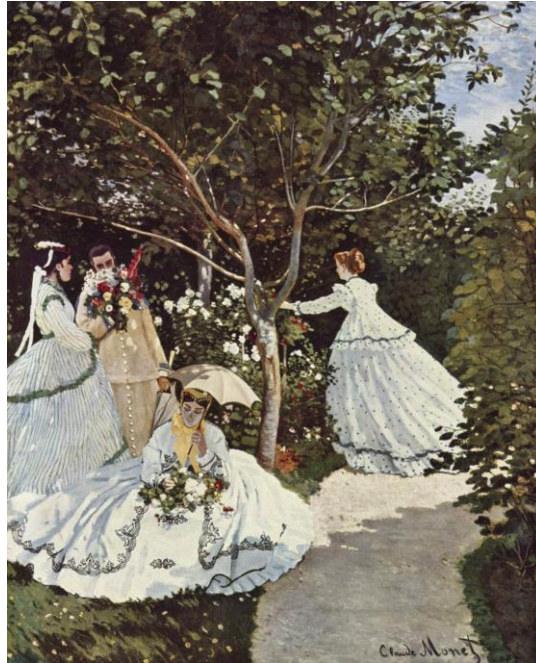
Što se tiče Engleske, najvažniji izvori za modne ilustracije u prvoj polovini XIX. stoljeća bili su „La Belle Assemblée“ (1806.) te „Ackermann’s Repository of the Arts, Literature, Commerce, Manufacturing, Fashion and Politics“ (1809.-28.). „Ackermanov repozitorij“ bio je časopis koji je obrađivao različite teme, kako je vidljivo i u naslovu, no sadržavao je i ilustracije iz modnog svijeta.⁵²

Bitno je napomenuti i kako su mnogi umjetnici, koji nisu primarno bili ilustratori, u svojim slikarskim djelima ‘odavali’ utjecaj modnih trendova. Jedan takav primjer je djelo „Žene u vrtu“ (1867.) autora Claudea Moneta za čije ‘plosnate’ figure Cally Blackman, autorica knjige „100 Years of Fashion Illustration“, navodi da predstavljaju utjecaj modnih grafika iz tog razdoblja.⁵³

⁵¹ Blackman 2007., 7.

⁵² Blackman 2007., 6.

⁵³ Blackman 2007., 7.

Slika 10. Žene u vrtu – Claude Monet, 1866, ulje na platnu, 255 x 205 cm
Musée d'Orsay, Paris (Preuzeto s <https://www.wga.hu/index1.html>)

Tijekom 60-ih godina XIX. stoljeća došlo je do razvoja *couture*⁵⁴ mode. Spomenuto je promijenilo modnu praksu na taj način da su se ilustratori više fokusirali na detalje odjeće kako bi krojačima bilo lakše sašiti određeni odjevni predmet. Zbog spomenutog razloga modne grafike su otada prikazivale dvije figure. Jednu sprijeda, a drugu straga kako bi prikaz bio što razumljiviji za proces izrade. Osim toga, u ovom su razdoblju i modne kuće zapošljavale modne ilustratore da skiciraju ideje glavnog krojača/ice dok bi on istovremeno radio s tkaninom na živom modelu. Potom bi od tih ilustracija nastala cijela kolekcija koja se pokazivala potencijalnim kupcima. Na prijelazu stoljeća ilustracije su postale veoma realistične i vratio se fokus na umjetnikov individualni stil.⁵⁵

Kroz XIX. stoljeće i preraphaelitski umjetnici dali su svoj doprinos modnoj ilustraciji. Umjetnici preraphaelitske orijentacije bili su poznati prema količini pozornosti koju su pridavali prikazima detalja što se odrazilo na odjeću njihovih likova. Kako bi se postigla potpuna vjernosti prirodi bilo je potrebno promatrati nabore tkanina nastalih prilikom promjena položaja tijela. Takav pristup omogućen je zahvaljujući odjevnim predmetima koje

⁵⁴ Haute couture moda - odjeća visoke mode, koja se izrađuje od luksuznih materijala za posebne prigode, prilagođena zahtjevima određenoga kupca. U njezinoj se izradbi osobita pozornost obraća detaljima koji se često rade ručno. Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68950> , pristupljeno 25.8.2023.

⁵⁵ Illustration history. <https://www.illustrationhistory.org/essays/fashion-illustration-from-the-16th-century-to-now> , pristupljeno 14.8.2023.

su umjetnici izrađivali sami, drugim riječima oni su se oslanjali na sekundarne izvore među kojima Newton izdvaja literaturu iz područja povijesti odijevanja te kazališne produkcije povijesnih drama i opernih izvedbi. Proučavanje povijesnih tema za sobom je neminovno povlačilo izbjegavanje suvremenih modnih obilježja. Među najznačajnijim izvorima najčešće se spominje opsežna analiza Camille Bonnard „Costume Historique“ objavljena u Parizu u dva dijela 1829. i 1830. godine. Bonnardove tekstove nadopunjavale su autentične reprodukcije freski, portreta, minijatura, skulptura i ostalih srednjovjekovnih umjetničkih formi.⁵⁶

Slika 11. John Everett Millais, crtež srednjovjekovne firentinske dame
prema Camille Bonnard, „Costume Historique“, prije 1849. (Preuzeto iz Mihalić 2018. , 288.)

3.5. XX. stoljeće – zlatno doba modnih ilustracija

Dvadeseto stoljeće bilo je iznimno dinamično za umjetnost, modna ilustracija morala se istaknuti kao zasebno područje unutar različitih umjetničkih pravaca koji se su razvijali tijekom desetljeća (apstraktno slikarstvo, ekspresionizam, kubizam) i modne industrije. A iako je označavalo iznimnu čast kada bi se modna ilustracija određenog autora pojavila na naslovnici „Vougea“, razvoj fotografije – odnosno modne fotografije, od svoje pojave u XIX. stoljeću doprinio je tomu da se modna ilustracija smatra manje važnim medijem unutar modne industrije.⁵⁷ Ipak, modna fotografija ostala je pod utjecajem ilustracija sve do razdoblja

⁵⁶ Mihalić 2018. , 288.

⁵⁷ Nikšić , ur. Jazvić 2021. , 8.

Drugog svjetskog rata, a spomenuto se očitivalo u ukočenim pozama modela koje su bile nalik onima na modnim ilustracijama.⁵⁸ Zanimljivo je spomenuti projekt koji se dogodio za Vogue izdanje u svibnju 1914. godine. Naime, zbog velike popularnosti modnih ilustracija urednici su došli na ideju da određene ilustracije autora Helen Dryden i Georgea W. Planka dobiju svoju fotografsku verziju. Rezultat su bile fotografije koje nisu uspjele predočiti posebnost i energiju koju su prenosile njihove ilustrativne verzije.⁵⁹ Osim toga, do početka XX. stoljeća ručno bojane ilustracije zamijenjene su onima tiskanim u boji. Razne tehnike kojima su se dobivale takve vrste ilustracija su litografija, sitotisk, a od 1990 – ih pojavljuje se i digitalni tisak.⁶⁰

Najvažnije obilježje modnog svijeta na početku spomenutog XX. stoljeća je to da je moda postala dostupna svim društvenim slojevima. Kao što je već spomenuto u prethodnom poglavlju, krojači/ice su kopirale krojeve s detaljno i tehnički prikazanih modnih ilustracija u časopisima (britanski „The Queen“ (1861.), „Harper’s Bazar“ (1867.), „Weldon’s Ladies’ Journal“ (1879.), američki „Vogue“ (1892.)). U tom razdoblju moda je još uvijek bila pod utjecajem prethodnog stoljeća, stoga je modna ilustracija prikazivala ženske figure odjevene u haljine prepune čipke i volana, a dodatno ukrašene perastim šalovima i cvjetnim šeširima. Kao što je već spomenuto, modeli su pozirali pomalo uštogljeno, a iza njih je pozadina bila kičeno urešena – često uokvirena fitomornim ornamentima. Takva ilustracija je i ona nastala 1909. godine za potrebe naslovnice časopisa „La Mode Illustrée“. Umjetnik Pierre Louchel načinio je ilustraciju djevojke odjevene u balsku haljinu ravnog kroja i visokog struka, a upravo takav kroj vraćao se na modnu scenu u tom razdoblju. Pozadina djevojke ispunjena fitomornim motivima govori u prilog utjecaju prošlih prošlog stoljeća na stvaralaštvo s početka XX. stoljeća. Bitno je napomenuti kako je upravo u ovom razdoblju nastao termin ‘*Gibson girl*’ čiji je tvorac ilustrator Charles Dana Gibson.⁶¹ Naime, riječ je bila o različitim verzijama figure na ilustracijama koja je uvelike utjecala na percepciju žena unutar američkog društva.⁶² Djevojka s punim usnama, velikim očima, dugim uvojcima, ženstvene figure koja je uz to humoristična, pametna i dosjetljiva postala je ideal ljepote kojem je stremila svaka građanka Amerike. Inspiracija su najčešće bili stvarni ženski modeli, a Gibson Girl

⁵⁸ Bajs, ur. Jazvić 2021. , 6.

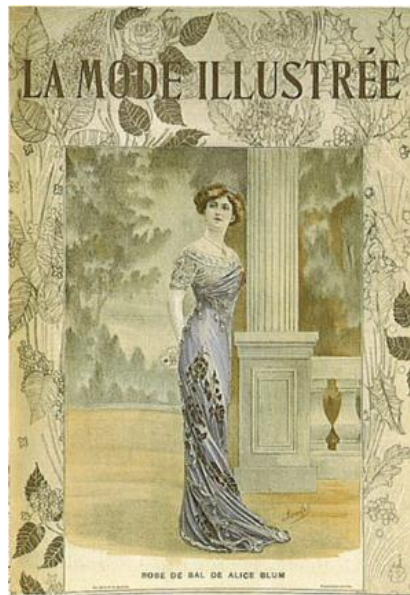
⁵⁹ Cassidy Zachary. <https://theartofdress.org/2015/07/24/inimitable-style-fashion-illustration-vs-fashion-photography-in-1914-vogue/> , pristupljeno 16.9.2023.

⁶⁰ Blackman 2007., 9.

⁶¹ Blackman 2007., 8.

⁶² Illustration History. Izvor/ vidi <https://www.illustrationhistory.org/artists/charles-dana-gibson> , pristupljeno 22.7.2023.

pojavljivala se svuda, u periodičnim publikacijama, oglasima, čak i na plakatima koji propagiraju Prvi svjetski rat.⁶³

Slika 12. Naslovnica u: „La Mode Illustrée“, Veljača 1909. – ilustrator: Pierre Louchel, arhiva CSM (Preuzeto iz Blackman, 2007, 8.)

U tom je kontekstu istaknut je Paul Poiret.⁶⁴ On je bio modni dizajner rođen u Parizu 1879. godine, svoju karijeru započeo je radeći za couturiera Jacquesa Douceta, a potom se zaposlio u modnoj kući Worth da bi naposljetku 1903. g. otvorio svoj modni atelijer. Inspirirao ga je art nouveau,⁶⁵ a u svojim kreacijama koristio je orijentalne elemente poput zlatne i srebrne boje, kićenih turbana i haremskih hlača. Osim toga Cally Blackman smatra da je zaslužan za uzdizanje mode do statusa umjetnosti. 1908. i 1911. godine dao je izraditi dvije ilustrirane promidžbene brošure. Prva se zvala „Les Robes de Paul Poiret“ autora/*ilustratora Paula Iribea*, a druga „Les Choses de Paul Poiret“ autora/*ilustratora Georgesa Lepapea*. Obe brošure bile su dio limitirane kolekcije, printane na papiru visoke kvalitete⁶⁶ te izrađene 'pochoir' tehnikom printanja.⁶⁷ Odabrani list iz brošure prikazuje dvije figure odjevene u različite haljine. Prva haljina prikazana nalijevo je 'brokat' tip haljine natkriven žutom tkaninom koja ide preko ramena te su joj nadodani tamni krznjeni rukavi. Haljina do nje

⁶³ Scalar USC <https://scalar.usc.edu/works/suffrage-on-display/gibson-girl> , pristupljeno 14.9.2023.

⁶⁴ Blackman 2007., 9.

⁶⁵ Stipanović 2010. , 5.

⁶⁶ Blackman 2007., 9.

⁶⁷ Britannica. Pochoir tehnika printanja – ručno printanje u slojevima pomoću matrica, izvor: <https://www.britannica.com/art/pochoir>

ležernijeg je stila tamno plave boje, a predstavlja moderniju verziju kroja bez struka ravne linije kakav je bio popularan u XVIII. stoljeću. ⁶⁸

Slika 13. Modna grafika iz brošure *Les Robes de Paul Poiret*, ilustrator: Paul Iribe, 1908. godina. (Preuzeto iz Blackman, 2007, 10.)

Uz ostale časopise poput „Le Journal des dames et des modes“ (1912.), britanskog i francuskog „Voguea“ (1916. i 1923.), njemačkog „Styl“-a (1922.) posebno se istaknuo francuski časopis „Gazette du bon ton“ (1912.). Unutar spomenutog časopisa dolazilo je do suradnje s *couture* kućama poput *Lanvina*, *Redferna* i ostalih čiji su se dizajni nalazili u publikaciji, a mladim umjetnicima/ilustratorima bilo je dopušteno interpretirati modu na svojstven način. Bitno je napomenuti i kako je „Gazette“ uspostavio najveću kvalitetu reprodukcije ilustracija i sadržaja, a osim modnih ilustracija sadržavao je i dosjetljive tekstove te raznovrsne skice.⁶⁹

Dvadesete i tridesete godine XX. stoljeća predstavljale su 'zlatno doba' modne ilustracije. Condé Nast, urednik „Voguea“, fokusirao se na odabir kvalitetnih modnih ilustracija za spomenutu publikaciju. Od 1910. pa sve do početka Drugog svjetskog rata na svakoj naslovnici bila bi objavljena modna ilustracija čiji su autori bili dio Vogue kolektiva poput Helen Dryden, George Wolf Planka, Eduarda Benita, Marija Simonea i ostalih. Uskoro su ilustratori Carl Erickson i Count René Bouët-Willaumez unijeli nove, stilske urbane standarde na ilustracije unutar „Voguea“ tijekom međuratnih godina.⁷⁰ Odrađeno je i istraživanje prema

⁶⁸ Blackman 2007., 9.

⁶⁹ Blackman 2007., 10.

⁷⁰ Blackman 2007., 71.

kojem je otkriveno kako se bolje prodaju naslovnice na kojima su fotografije, pa su modne ilustracije postale vrsta sadržaja prisutna na unutarnjim stranicama.⁷¹

Slika 14. Ilustracija za naslovnicu „Voguea“ 1938. godine, vodene boje i gvaš, ilustrator : Christian Bérard.

(Preuzeto iz Blackman, 2007, 71.)

Do 1950-ih modni urednici sve su više novca ulagali za modne kampanje u fotografiji, a modni fotografi uzdigli su se do statusa *celebriti*ja. Iz spomenutog razloga, ilustratori su se morali zadovoljiti radom na člancima za modne dodatke ili donje rublje. Jedan takav primjer tijekom šezdesetih godina je reklamna kampanja koju je René Gruau odradio za Diorov parfem.⁷² Inače, René Gruau jedan je od najuspješnijih modnih ilustratora uopće. Ovoga puta ilustraciju je načinio dinamičnim linijama prema kakvima je Gruau bio poznat.⁷³ Na svijetloj pozadini uočava se ženstvena figura okrenuta leđima. Odjevena je u izazovnu crnu haljinu s dubokim prorezom na leđima, a u rukama drži buket bijelog cvijeća. Ženstveni karakter ilustracije ukazuje na sam proizvod, odnosno ženstvene note parfema.⁷⁴ Uz njega, kao modni ilustratori istaknuli su se i Tod Draz te Constance Wibaut.⁷⁵ Naravno, u spomenutom kontekstu važno je spomenuti i činjenicu da su mnogi modni ilustratori pronašli inspiraciju u radovima slikara pa su tako nastale suradnje između Pabla Picassa i modne kuće Chanel,

⁷¹ Blackman 2007., 72.

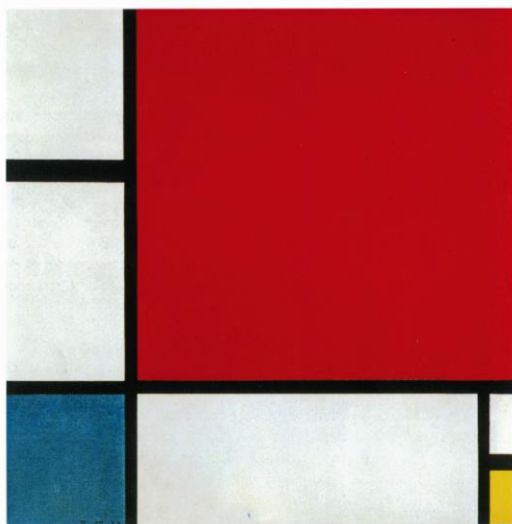
⁷² Bajs, ur. Jazvić 2021., 6.

⁷³ Blackman 2007., 168.

⁷⁴ Gruau Collection. <http://www.gruaucollection.com/about/>, pristupljeno 25.8.2023.

⁷⁵ Blackman 2007., 169.

Salvadora Dalija i Maison Schiapparelli te Pieta Mondriana i Yves Saint Laurenta.⁷⁶ Naime, motivi poznate slike „Kompozicija s crvenom, plavom i žutom“ Pieta Mondriana prikazana je na modnim ilustracijama, a potom je postala dio kolekcije za YSL.⁷⁷ Djela Pieta Mondriana nadalje su višekratno pastišno interpretirana, citirana ili aproprirana u drugom mediju. 1965. *Kompozicija u crvenom, žutom i plavom* je oprostorena i pretočena u jezik modnog dizajna s *Mondrian* – kolekcijom *od šest haljina Yvesa Sainta Laurenta (YSL)*. Spomenuta kolekcija izložena je u njujorškom muzeju Metropolitan 1984. (kustosica izložbe bila je Diana Vreeland, direktorica američkog časopisa *Vogue*). Haljina iz kolekcije negira tijelo osobe koja ju nosi, nalik je na slikarsko platno s mrežom crnih linija (ravna, engl. *flat pop up dress*), kompleksnog ravnog ili A kroja, bez rukava, ovalnog ovratnika, skrivenog poruba i dužine iznad koljena. U kontekstu transformiranja umjetničkog djela u modni predmet potrebno je spomenuti Barthesoma kao utemeljitelja modne semiotike. On analizira jezik mode kao: a) stvarno odijelo, b) slikovni iskaz (fotografija) i c) pismovni (verbalni) iskaz modne poruke u modnim časopisima. Samim time, moda je komunikacijski sustav, drugim riječima strukturirani jezik koji se može čitati. Na ovoj razini odijevanje prepoznajemo kao komunikacijski čin, važan karakter identiteta koji sustavom složenih znakova može govoriti o nekome prostoru u određenome vremenu.⁷⁸

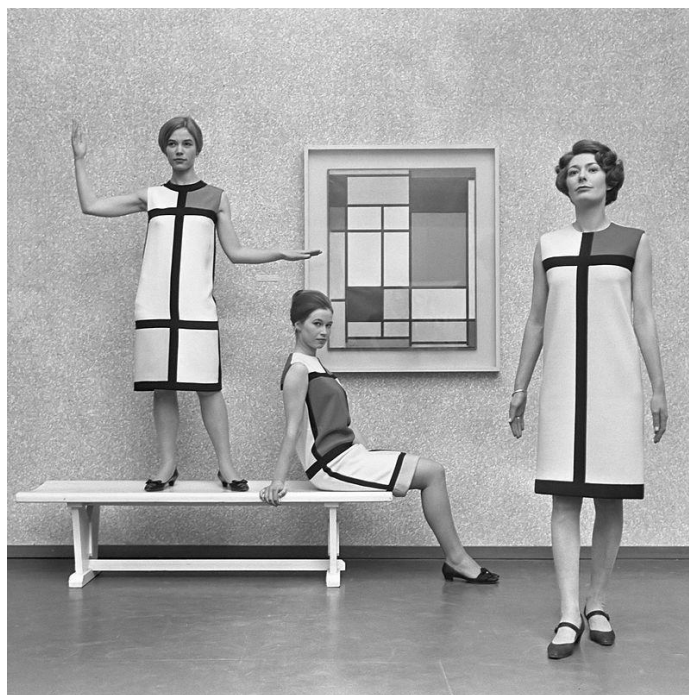

Slika 15. Piet Mondrian: „Kompozicija sa crvenim, žutim i plavim“, 1930. (Preuzeto iz Arnason 2009. , 358.)

⁷⁶ Bajs, ur. Jazvić 2021. , 6.

⁷⁷Musee YSL Paris <https://museeyslparis.com/en/stories/la-revolution-mondrian> , pristupljeno 14.9.2023.

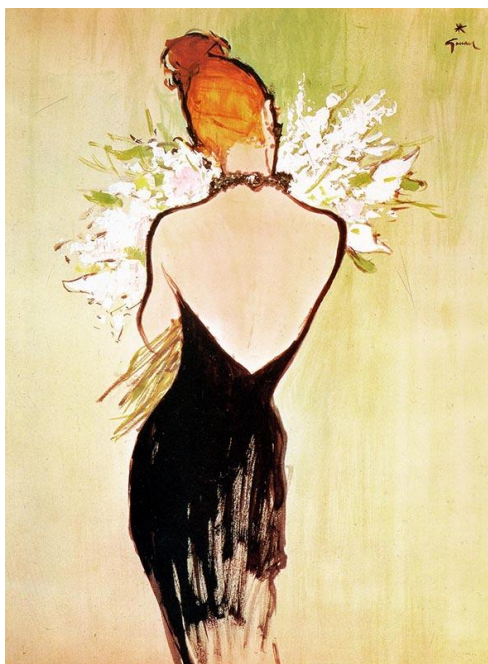
⁷⁸ Silva Kalčić, *Vizualni jezik, Anti-Barbarus*, Zagreb, 2023. (neobjavljen rukopis)

Slika 16. Yves Saint Laurent, Kolekcija Mondrian, fotografija iz 1965. (Preuzeto s <https://www.collater.al/en/yves-saint-laurent-collection-mondrian-style/> , pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 17. Bilješke iz kolekcije jesen/zima 1965. Yves Saint Laurent, fotografirao dizajner, bilješke sačuvane u muzeju Yves Saint Laurent u Parizu. (Preuzeto s <https://www.lofficielusa.com/fashion/artist-piet-mondrian-yves-saint-laurent-dress-history> , pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 18. Ilustracija za kampanju Diorovog parfema – René Gruau (Preuzeto s <http://www.gruaucollection.com/projects/dior-perfume/>)

Grafički dizajn u tom razdoblju doživljavao je procvat unutar alternativnih časopisa i pop postera,⁷⁹ a modna ilustracija koristila se kao jeftinija zamjena za fotografiju unutar novonastalih tinejdžerskih časopisa poput „Honey“ (1961.), „Jackie“ (1964.), „Petticoat“ (1966.) i „19“ (1968.). Važno ime za modnu ilustraciju je *Antonio Lopez*. Rodio se u Portoriku, a obrazovao se na *New York's Fashion Institute of Technology* gdje je zadobio sposobnost da transformira stil ilustriranja sukladno trendovima kroz vrijeme. Svoju karijeru započeo je u njujorškom časopisu „Women's Wear Daily“ (WWD), publikaciji koja je često opisivana kao 'umjetnička tvornica' ilustratora kojima je bilo do pušteno stvarati djela koja opisuju duh vremena. Kao što je već spomenuto njegovi radovi pratili su stilske trendove pa je on ilustrirao u stilu art déco-a, potom pop arta, zatim prešavši na psihodelični hipijeovski stil. Prije smrti, do 1984. godine, kasnih sedamdesetih Lopez je slikao ekspresivne detaljne ilustracije. Spomenuti radovi iz tog razdoblja bili su jedini takve vrste koji su se redovito objavljivali u „*Vogueu*“.⁸⁰

⁷⁹ Blackman 2007., 168.

⁸⁰ Blackman 2007., 169.

Slika 19. Capucci, modna ilustracija za časopis „Vanity“ No.7 1983., ilustrator: Antonio Lopez (Preuzeto iz Blackman, 2007, 283)

U osamdesetima pak, za modne ilustratore dolazi razdoblje svojevrzne 'renesanse' koja se zbog razvoja tehnologije održala do današnjih dana.⁸¹ Bitno je napomenuti kako su u tom razdoblju modni ilustratori svoju pažnju usmjerili prema reinterpretaciji odjevnih komada u vlastitoj viziji koja više nije primorana pratiti vjerni prikaz, već zadobiti pažnju promatrača.⁸² Jason Brooks bio je pionir kompjutorski izrađene modne ilustracije, a Julie Verhoeven istraživao je mogućnosti 3D računalne grafike.⁸³ U spomenutom razdoblju bilježimo i nastanak bitnih digitalnih alata poput Adobe Photoshopa i Ilustratora koji su zauvijek promijenili fotografiju, ali i ilustraciju.⁸⁴ Institucija koja je iznjedrila mnoge ilustratore svakako je „Central Saint Martins College of Art and Design“ (poznato i samo kao *St Martin's School of Art*) koja se od svog osnivanja fokusirala na crtanje, a pod čijim su okriljem mnogi studenti izabrali ilustraciju kao primarnu karijeru, a danas modnu ilustraciju izrađuju i grafički dizajneri bez modnog obrazovanja. Neki od najpoznatijih ilustratora današnjice koji su se obrazovali unutar spomenute institucije su: Gladys Perint Palmer, Claire Smalley itd.. Njihove ilustracije objavljivane su u popularnim časopisima tog razdoblja: „Le Mode en peinture“ (1982.), „Vanity“ (1981.) urednika Condéa Nasta, „Visionaire“ (1991.)⁸⁵ - album limitiranog izdanja koji je spajao fotografiju, ilustraciju i umjetnost,⁸⁶ te „Wallpaper“.⁸⁷

⁸¹ Blackman 2007., 7.

⁸² Nikšić , ur. Jazvić 2021. , 8.

⁸³ Blackman 2007., 260.

⁸⁴ Blackman 2007., 261.

⁸⁵ Blackman 2007., 260.

⁸⁶ Blackman 2007., 261.

⁸⁷ Blackman 2007., 260.

4. Modna ilustracija u Hrvatskoj

Druga polovina XIX. stoljeća označavala je razdoblje prepuno velikih promjena za kulturu europskih zemalja, pa tako i Hrvatske. Sredinom stoljeća budila se nacionalna svijest, isticala su se narodna obilježja u glazbi, oživljavala se narodna književnost, te se budilo zanimanje za temu nacionalne povijesti. Shodno tomu, svaka je zemlja nastojala imati i nacionalnu komponentu unutar modnog svijeta. Takvu želju hrvatsko društvo nije u potpunosti ispunilo jer pored bečkih, berlinskih i pariških časopisa nije bilo potrebe producirati vlastita izdanja, ilustracije ili fotografije. Osim toga, u tom razdoblju hrvatski jezik nije bio u upotrebi u novinarstvu ni svakodnevnom društvenom životu. No sve spomenuto ne znači da Hrvati nisu pratili tadašnje modne trendove. Na prijelazu stoljeća jezik se već dobro afirmirao, a osim već spomenutih stranih časopisa, u tom razdoblju izdani su i prvi modni časopisi na hrvatskom jeziku. Doduše sa ilustracijama preuzetim od stranih nakladnika, a njihovi nazivi su „Dom i svijet“, „Parižka moda“ itd.⁸⁸ Jedini modni list tog ranog XX. stoljeća koji je imao 'domaće' modne ilustracije zvao se „Praktični modni list“, a autorica spomenutih modnih ilustracija bila je slikarica *Anka Krizmanić*.⁸⁹ Tijekom dvadesetih godina za modne ilustracije u hrvatskom kontekstu dogodila se važna prekretnica. Naime, počeli su izlaziti prvi brojevi važnoga ilustriranog tjednika „Svijet“. Poznatiji i pod nazivom „Vanity Fair“ Kraljevine Jugoslavije. Prvi broj spomenutog ilustriranog tjednika, čiji je najdugovječniji urednik i stalni ilustrator bio Otto Antonini⁹⁰ (bio je urednik prvih 18 brojeva časopisa, a ilustracije je radio sve do 1932. godine)⁹¹, objavljen je 1926. godine, a objavljivao se sve do 1936. godine.⁹² Naime, riječ je bila o tjedniku koji je prema sadržaju bio osmišljen na suvremen način. Tjednik je obuhvaćao različite teme i rubrike koje su obilježile život u Zagrebu tijekom 20 – ih i 30 – ih godina prošlog stoljeća. Stoga, u njemu su se mogli pronaći priloge iz društvene kronike u području mode, umjetnosti, glazbe, zabave, filma i kazališta, športa, politike i gospodarstva te romani u nastavcima, note popularne lakoglazbene produkcije, putopisi, hrvatske i svjetske zanimljivosti, humor, noviteti i naposljetku, društvene senzacije.⁹³

⁸⁸ Balog 1988. , 313.

⁸⁹ Balog 1988. , 316.

⁹⁰ Jutarnji list. Izvor / vidi: <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187> , pristupljeno 2.7.2023.

⁹¹ Extra 2006, 56.

⁹² Ilustrirani tjednik Svijet reeditirao se 1956. godine i od tada do devedesetih koristi uglavnom modnu fotografiju u kombinaciji sa sloganima i natpisima kao primarni medij. Magaš Bilandžić 2018, 117. – Simončić 2018. , 331.

⁹³ Jutarnji list. Izvor / vidi: <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187> , pristupljeno 2.7.2023.

Slika 20. Praktični modni list, Zagreb 1. 10. 1919. , ilustracija – autorica: Anka Krizmanić (Preuzeto iz : Balog, 1988. , 315.)

4.1. Miroslav Kraljević

Miroslav Kraljević bio je hrvatski umjetnik rođen u Gospiću 1885. godine.⁹⁴ Nakon što se nakratko preselio u Pariz 1911. godine⁹⁵ priključio se grupi mladih slikara, ilustratora i književnika u časopisu "Panurge ou la chronique amusante" u kojoj su objavljeni njegovi crteži.⁹⁶ Od spomenutih suradnika važno je napomenuti kako je sudjelovao s istaknutim pariškim modnim kreatorom Paulom Poiretom od kojeg je preuzeo većinu modnih elemenata na svojim modnim ilustracijama.⁹⁷ Većinu crteža radio je spontano, na ulici, u kazalištu, u cirkusu, na hipodromu ili u kavanama. Spomenuti crteži predstavljaju formu dnevnika u slikarskom obliku.⁹⁸

Godine boravka u Parizu obilježio je i ruski balet koji je zbog svojih orijentalnih elemenata i maštovito zamišljenih prostora i kostima na početku XX. stoljeća opčinjavao Pariz i druge europske metropole.⁹⁹ Crteži o Ruskom baletu koje je tih godina Kraljević naslikao imali su veliki utjecaj na europsku kulturu, te se mogu svrstati među najbolje prikaze ruskog baleta uopće.¹⁰⁰ Na slici je prikazan Kraljevićev crtež Vaclava Nižinskog nazvan „Spectre de la

⁹⁴ Metelgrad <https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&A=0000008632&H=METELGRAD> , pristupljeno 15.9.2023.

⁹⁵ Stipanović 2010. , 20.

⁹⁶ Stipanović 2010. , 21.

⁹⁷ Stipanović 2010. , 24.

⁹⁸ Stipanović 2010. , 22.

⁹⁹ Stipanović 2010. , 27.

¹⁰⁰ Stipanović 2010. , 21.

Rose“. Riječ je o crtežu načinjenom perom i prikazuje trenutak u kojem je „plesaćica u svom maštanju klonula u svom naslonjaču, ruža je na podu a s leđa je iznenađuje fantomski došljak i nagnut nad nju započinje općaravanje djevojke, koja se u idućem trenutku prepušta njegovu plesu“.¹⁰¹

Slika 21. M. Kraljević, prizor iz ruskog baleta, 1912, Spectre de la Rose, crtež perom i kistom na papiru (Preuzeto iz Stipanović 2010., 29.)

Kraljević je pokazao interes za modu, naime, sačuvani su crteži koji pokazuju utjecaj Poireta na njegove modne crteže. Kraljević je uspješno kopirao lik moderne žene kakvu je stvorio Poiret. Riječ je o figuri žene u ravnoj i uskoj haljini koja pokriva obrise tijela te na glavi ima mali uski šešir ili turban. Osim vitke figure, Kraljević je u svojim ilustracijama dodavao i šušire koji su mu bili jedan od najučestalijih motiva. Spomenuti motiv načinjen je u raznolikim verzijama, tako postoje duboki plitki šuširi s perjem od paunova, nojeva, plamenaca itd.¹⁰²

¹⁰¹ Stipanović 2010., 28.

¹⁰² Stipanović 2010., 28.

Slika 22. M. Kraljević, Dvije dame sa psom, 1912, crtež kistom i perom (Preuzeto iz Stipanović 2010., 25.)

4.2. Otto Antonini i časopis „Svijet“

Otto Antonini bio je sin talijanskog slikara Marka Antoninija i njemačke umjetnice u vezu Klotide rođ. Michl.¹⁰³ Godine 1913. Otto je diplomirao tečaj slikarstva na slikarskom odjelu tadašnje Privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu,¹⁰⁴ a kao stipendist Društva umjetnosti 1914. godine dobio je priliku boraviti u Sieni studirajući *al fresco* slikarstvo na „Accademia Reale di Belle Arti“.¹⁰⁵ Njegov talent za crtanje/slikanje zapažen je u već spomenutoj Slikarskoj školi prema opisu pronađenom u Završnoj svjedodžbi čiji su autori Oton Iveković i Robert Auer: „Gospodin Antonini Otto vrlo je darovit i spreman u crtanju, slikanju i u kompoziciji, te je osobito pokazao fini ukus u dekorativnom smjeru. U slikanju figuralnom osobito se ističe sa lakom tehnikom i primjerenim kolorističkim ukusom“. Iako je svoju karijeru trebao temeljiti na fresko slikarstvu, zbog Prvog svjetskog rata nije bilo poslovnih ponuda za slikare crkava pa se fokusirao na grafiku. Uređivao je plakate, reklame te istraživao mogućnosti kombiniranja različitih slikarskih tehnika na predlošku za finalni efekt kvalitete grafičkog tiska. Osim toga, ilustracijom se počeo baviti kroz uređivanje humorističko satiričnog polumjesečnika „Šišmiš“ (1915. – 1917.) gdje je pomoću spomenutog medija interpretirao različite sadržaje.¹⁰⁶

¹⁰³ Kolveshi 2006. , 13.

¹⁰⁴ Kolveshi 2006. , 14.

¹⁰⁵ Kolveshi 2006. , 13.

¹⁰⁶ Kolveshi 2006. , 14.

6. veljače 1926. godine u Zagrebu objavljen je prvi broj ilustriranog tjednika „Svijet“. Otto Antonini imenovan je glavnim ilustratorom i urednikom tjednika,¹⁰⁷ a njegovi radovi bili su visoke kvalitete jednake onima na naslovnicama „Vanity Fairea“ i „Voguea“.¹⁰⁸ Svojim stalnim angažmanom u „Svijetu“, sve do kraja 1932. godine, ostvario je stotine ilustracija za senzacionalne vijesti na naslovnicama i poledinama, za specijalne brojeve, tekstove i romane novinara, a takve su ilustracije odredile prepoznatljivi vizualni identitet „Svijeta“.¹⁰⁹ Spomenuti umjetnik uveo je stil art déco u grafičko oblikovanje časopisa, a upravo po toj značajki ilustrirani tjednik „Svijet“ postao je jedinstvena pojava te temelj za promoviranje spomenutog stila unutar hrvatskog kulturno – povijesnog prostora. Otto Antonini uspješno je prenio na papir zagrebački životni stil te umjetničko razdoblje dvadesetih. Nadahnuo je čitatelje da žive u skladu sa svjetskim trendovima tog razdoblja,¹¹⁰ tzv. *Jazz Age* ili *Roaring Twenties* bio je period jazz bendova, charlestona, gramofona, kratkih frizura i haljina, prekooceanskih putovanja i noćnih klubova...¹¹¹ Svojim ilustracijama trudio se ukazati na to kako su Zagrepčanke tog vremena profinjene, elegantne i otmjene, baš poput modernih svjetskih dama.¹¹² Jedna takva Zagrepčanka bila je i njegova supruga Olga koju je upoznao 1917. godine¹¹³, te je ona otada postala njegova glavna inspiracija za ilustracije, ali i ostala umjetnička djela. Njezin portret krasio je naslovnicu tjednika „Svijet“ koja je izdana 2. srpnja 1927. godine. Osim Olge, u „Svijet“ utkao bi i ostale članove obitelji, ali je zadržavao njihovu privatnost ne spominjajući im imena.¹¹⁴ Kad se nije inspirirao članovima svoje obitelji, veliki doprinos „Svijetu“ dala je američka fotografkinja Theresa Bonney koja je modnom fotografijom opskrbljivala dvadesetak država. Na temelju tih fotografija, ali i njezinih vizualnih kronika Pariza u razdoblju art décoa Antonini je izradio neke od svojih najpoznatijih modnih ilustracija.¹¹⁵

Modne ilustracije činile su važan dio njegovog opusa jer su moda i odijevanje označavale idealno sredstvo za prenošenje novih ekonomskih i društvenih smjernica. Kako je već spomenuto, razdoblje art décoa iznjedrio je pojam samouvjerene i moderne žene, ideju koju su pratile i nove modne linije. U tom razdoblju na modu su utjecali elementi Dalekog Istoka

¹⁰⁷ Kolveshi 2006. , 29.

¹⁰⁸ Extra 2006, 53.

¹⁰⁹ Kolveshi 2006. , 29.

¹¹⁰ Extra 2006, 53.

¹¹¹ Kolveshi 2006. , 29.

¹¹² Radić i Skender 2006, 56.

¹¹³ Kolveshi 2006. , 17.

¹¹⁴ Kolveshi 2006. , 21.

¹¹⁵ Kolveshi 2006. , 31.

pa su se tako u broju tjednika koji je objavljen 24.IV.1926. godine mogle pronaći modne fotografije na kojima manekenke nose odjevne predmete poput kaputa u obliku pyjame, kitajskih motiva, kimona itd. Svi spomenuti elementi utjecali su na neke od njegovih modnih ilustracija inspirirane Dalekim istokom, a jedna od takvih ilustracija krasila je naslovnicu objavljenu 20.X.1928. godine.¹¹⁶ Samo nekoliko mjeseci poslije ponovno se referirao na modu Dalekog istoka, ovoga puta u broju objavljenom 5.VI.1926. godine, gdje je pod naslovom „Najnoviji kostimi za kupanje“ ilustrirao tri djevojke u kupaćim kostimima na plaži te važan modni detalj; japanski suncobran čiji bi dizajn, prema njegovom naputku, trebao biti usklađen sa bojama kostima. Njegovo zanimanje za kupaće kostime nastavilo se sve do 1928. godine kada je nastala ilustrirana naslovnica „Kupačica“ gdje je Antonini ilustrirao djevojku odjevenu u jednodijelni kupaći kostim svijetlih tonova (sivoplava i boja slonovače) te joj dodao suncobran i ogrtač istog uzorka te papuče i kapu za kupanje.

Slika 23. Modna ilustracija na naslovnici objavljenoj 20.X.1928., ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1928&broj=06017>, pristupljeno 1.9.2023.)

¹¹⁶ Kolveshi 2006., 43.

Slika 24. Modna ilustracija „Kupačica“ na naslovnici objavljenoj 14.VII.1928. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1928&broj=06003> , pristupljeno 1.9.2023.)

Nasuprot tomu, često je poticao i 'domaću' modu. U izdanju koje je objavljeno 27.II.1926. vidljiv je fokus na narodne nošnje koje se poklapaju s temom „Život i nošnja hrvatskog seljaka“. Ispod ilustracije objavljen je autorski modni prilog o tome kako je potrebno primjenjivati narodne motive na suvremenoj odjeći i modnom priboru radi postizanja originalnosti te formiranja jedinstvenog stila. Smatrao je da ne bi bilo dobro neprestano robovati stranim trendovima. Neke od stiliziranih narodnih motiva koji su vidljivi na ilustracijama inspiriranim narodnim nošnjama dolaze od utjecaja Antoninijeve majke Klotide, koja je od početka XX. stoljeća izrađivala umjetnički vez primijenjen na odjeći.¹¹⁷

¹¹⁷ Kolveshi 2006. , 44.

Slika 25. Modna ilustracija objavljena u broju od 27.II.1926. na 69. str., ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1926&broj=01004> pristupljeno 1.9.2023.)

Zanimljiv dio opusa Antoninijevih ilustracija čine njegovi prikazi zimske športske mode. Takva jedna ilustracija objavljena je pod nazivom „Damska moda za zimski šport“ u prvom broju 1929. godine. Na spomenutoj ilustraciji vidljiva je djevojka odjevena u šik odijelo za skijanje u čijem je fokusu geometrijski uzorak kvadrata u kombinaciji svijetlih i tamnih tonova sive i sivoplave boje. Osim toga, detalj koje se ističe na ilustraciji je kapa, tzv. tip kacige, koja je bila karakteristična za art déco *look* popularan među zagrebačkom modnom scenom tog razdoblja. Naime, riječ je o kapi priljubljenom uz glavu koja ima kulni špicasti izrez koji pokriva uši.¹¹⁸ Kao i u današnjoj zapadnoj kulturi, Božić je neizostavan dio zime. Shodno tomu, Antonini je za Božićnu ilustraciju inspiraciju pronašao ponovno u modi. Ovoga puta ilustrirao je gospođu odjevenu u krzneni kaput nježnih azurnih boja. Obavezni modni dodatak jedne otmjene zagrebačke dame bili su šešir i rukavice koji su također prikazani, a upotpunjuju ovaj zimski *look*. Simboli nadolazeće materijalističke kulture vidljivi su u njenim rukama u kojima nosi Božićne darove, a u pozadini su vidljive reklamne poruke. Plavkasti i ružičasti akcenti oživjeli su dojam hladnog kolorita postignutog svjetlijim nijansama sivosmeđe boje. Što se tiče samog naslova „Svijet“ on je oslikan smeđom bojom tipografije s ciljem da se uklopi u već spomenuti kolorit.

¹¹⁸ Kolveshi 2006. , 44.

Slika 26. Modna ilustracija „Damska moda za zimski šport“ objavljena u broju 1.1.1929., ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1929&broj=07001>, pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 27. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 18.XII.1926. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1926&broj=02025> , pristupljeno 1.9.2023.)

Kako su dvadesete bile doba plesa i izlazaka, Antonini je dio modnih ilustracija posvetio i tom dijelu svakodnevnog života. Na naslovnici objavljenoj 12. listopada 1929. godine vidljiva je elegantna djevojka izdužene figure odjevena u dugu dekoltiranu haljinu za izlazak boje tamnoga zlata. Na vratu joj je vidljiva dvostruka niska bisera, a pažnju oduzima bijela bunda kimono kroja.¹¹⁹ Svi spomenuti motivi ističu se na pozadini u kojoj prevladavaju hladni tonovi modre, plave i prljavo roze boje. Dugačke haljine bile su iznimno popularne i sljedećih godina pa su tako 1931. godine nastale tri ilustracije vezane uz spomenuti modni trend. Prva je naslovnica objavljena na početku 1931. godine koja se zvala „Duge haljine su opet u modi!“ Prikazana je dama odjevena u dugu bijelu dekoltiranu haljinu, na vratu joj visi crvena ogrlica, a cijeli *look* dodatno je upotpunjen visokim rukavicama crvene boje. Pred kraj te iste godine objavljena je još jedna naslovnica iste tematike u kojoj je reducirana forma, boja i sadržaj. Antonini je ovoga puta naslikao damu u haljini bež boje na crnoj pozadini čija silueta podsjeća na slovo „S“. Pokraj nje prikazan je muški lik u crnom fraku.¹²⁰ Treća naslovnica, odnosno ilustracija oslanja se na trend golih leđa koji je tada zavladao modnom scenom. Pozadina je obojena tamnocrvenom bojom, a u središtu su obnažena leđa figure koja je odjevena u večernju haljinu od lamea zlatne i srebrne boje čije se naramenice križaju na leđima. Osim toga, ženska figura prekrila je dio tijela svilenim šalom koji se skuplja u bogatim naborima, a dodatnu otmjenost cjelokupnom outfitu daje njezina kratka frizura. Uz to što je prikazana jedna elegantna dama, ilustrator je scenu večernjeg izlaska dodatno dočarao i pomoću ostalih likova poput muškarca u crnom smokingu te barmana sa šejkerom za koktele.

121

¹¹⁹ Kolveshi 2006. , 47.

¹²⁰ Kolveshi 2006. , 48.

¹²¹ Kolveshi 2006. , 49.

Slika 28. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 31.1.1931. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1931&broj=11005> , pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 29. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 12.XII.1931. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1931&broj=12024> , pristupljeno 1.9.2023.)

4.3. Sergije Glumac

Sergije Glumac bio je svestrani umjetnik – slikar, grafički dizajner / grafičar i scenograf. Osim toga, bio je jedan od protagonista hrvatske umjetničke scene u prvoj polovici XX. stoljeća,¹²² a u kontekstu modnih ilustracija radio je na kostimografiji. Konkretno, posjeduje avangardni scenografski opus koji je razvijao pod utjecajem plesne i kazališne avangarde.¹²³ Pod pojmom avangarde misli se dakako na kubističke, artdecó i ekspresionističke elemente prisutne u njegovom opusu.¹²⁴ Jedna ilustracija koja opisuje njegov umjetnički stil je crtež „chinoiserie“. Naime, riječ je o skupnom nazivu za umjetnička djela koja predstavljaju europsku interpretaciju kineskog stila koja je bila popularna u XVII. i XVIII.st.¹²⁵ Kostime kakve je osmislio Sergije nemaju izvora u povijesti hrvatske kostimografije. Vidljiv je utjecaj luksuznih filmskih i kazališnih kostima, ali i glamurozne pariške visoke mode.¹²⁶ Iako primjerci ovih skica nisu nikada bili realizirani za predstave, oni su pokazatelj njegove interpretacije tadašnjih modnih trendova.

Slika 30. „Chinoiserie“, oko 1925., privatno vlasništvo, ilustrator : Sergije Glumac (Preuzeto iz Dublić 2019., str. 218)

Skice kostima na granici kazališne umjetnosti i modnog dizajna promijenili su općenito poimanje kazališne umjetnosti. Spomenuti kostimi primjer su preplitanja kazališne kostimografije i mode što je bilo karakteristično za 20-te godine. Takvo zanemarivanje strogih

¹²² Magaš Bilandžić 2019. , 225.

¹²³ Magaš Bilandžić 2019. , 226.

¹²⁴ Magaš Bilandžić 2019. , 227.

¹²⁵ "chinoiserie". <https://www.britannica.com/art/chinoiserie> , pristupljeno 16.9.2023.

¹²⁶ Magaš Bilandžić 2012. , 63.

granica između različitih medija nastupilo je u prvim desetljećima XX. st. kada je dolazilo do povezivanja kazališta, mode i likovne umjetnosti. Njegove kazališne skice, prema karakteru i stilskim obilježjima, mogu se podijeliti u dvije temeljne skupine: 1. moderni kostimi u kojima je vidljivo referiranje na pariške modne trendove, tj. skice u kojima Sergije visoku modu spaja s oblikovnim leksikom koji generira iz avangardne umjetnosti i filma. 2. suvremene, stilizirane reinterpretacije povijesnih kazališnih kostima. Konkretno, u prvu skupinu ubrajaju se skice koje prikazuju djevojke odjevene u uske haljine koje prate liniju tijela s trokutastim ili ravnim ovratnicima, te čiji je struk naglašen romboidima, djevojke odjevene u slojevite lukovičaste suknje francuske dizajnerice Jeanne Lanvin¹²⁷ ili djevojke odjevene u suvremeni kimono koji je u međuratnom razdoblju bio popularan zbog orijentalnog utjecaja. Također vidljiva je upotreba spajanja razigranih, dekorativnih elemenata sa nasuprotnim strogim geometrijskim okvirima, te eksperimentiranje s ritmičkim i kolorističnim odnosima. Ovdje možemo povući paralelu s egzotičnim modnim ilustracijama nastalim zbog Ballets Russes ili popularnim avangardnim filmovima u Parizu koje je Sergije mogao vidjeti za njegovog boravka tamo. Druga skupina skica prikazuje likove u stiliziranim kostimima dinamičnog kolorita koji zapravo pripadaju opusu drama povijesne tematike, tj. ove skice prikazuju njegovu suvremenu interpretaciju likova unutar tih drama od kojih su neki ubojice, amazonke, kokoti, itd. Ova skupina prikaza uglavnom je jednostavna za dekodiranje zbog ikoničkog pristupa. Npr. kruna signalizira da je riječ o kostimu kralja.¹²⁸

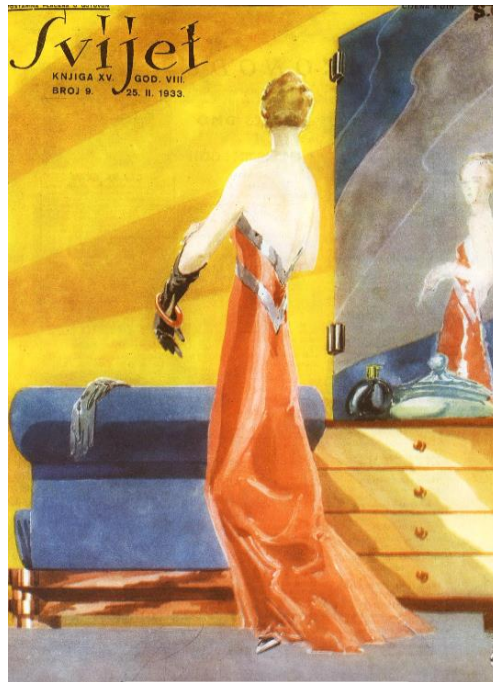
Baš kao i Otto Antonini, Sergije je radio i za časopis „Svijet“. Unutar časopisa pojavljivali su se njegovi oglasi za razne proizvode, no za časopis je ilustrirao samo tri naslovnice. Sve spomenute naslovnice izašle su 1933. godine i podsjećaju na njegova rješenja za reklamne kampanje u kojima je predstavio lik „nove žene“, a sve to pomoću leksika art décoa. Prikazuje figuru djevojke koja se vozi u luksuznom automobilu,¹²⁹ koja se u elegantnoj haljini sprema za večernji izlazak ili pak uživa u sportskim aktivnostima. Od specifičnih obilježja možemo uočiti okretanje likova promatraču, dojmljivu kolorističku razradu motiva te korištenje neuobičajenih rakursa. Kao primjer navodim naslovnice u kojoj se uočava obilježje okretanja lika ka promatraču, odnosno pomoću odraza u ogledalu uslojava se prostor. U fokusu je vitka figura u zagasito narančastoj haljini s V izrezom na leđima koja na ruke navlači crne rukavice.

¹²⁷ Magaš Bilandžić 2012. ,64.

¹²⁸ Magaš Bilandžić 2012. , 65.

¹²⁹ Magaš Bilandžić 2012. , 224.

Ima elegantnu kratku frizuru, tipičnu za to razdoblje, kakve je prikazivao i Antonini u svojim ilustracijama.¹³⁰

Slika 31. Naslovnica časopisa „Svijet“ objavljena 25.II. 1933., ilustrator: Sergije Glumac (Preuzeto s Point d.o.o. <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1933&broj=15009>, pristupljeno 1.9.2023.)

Između ostalog, u svojim crtežima koristio je i neke od postupaka karakterističnih za film poput razvijanje diskontinuirane narativne linije montažnim skokovima, naglašenog rakursa te filmskog kadriranja i osvjetljenja.¹³¹

4.4. Aleksandar Srnec

Grafički dizajn 1950-ih bio je obilježen različitim pristupima. Neki od autora nastavljali su tradiciju i vizualne formule prijeratnog razdoblja, drugi pak dizajniraju ekspresionistički s naglaskom na dinamični kolorit, a postojali su i oni koji su pribjegavali realističkim korištenjem motiva.¹³² Za inovativne pomake u modnoj ilustraciji u domaćoj sredini sredinom XX. stoljeća zaslužan je i neoavangardni umjetnik Aleksandar Srnec koji je jedan od najpoznatijih dizajnera za časopis Svijet. Osim što je bio poznati dizajner, on je jedan od osnivača Exat-a 51 - Eksperimentalnog ateljea, a svoj likovni izraz ostvarivao je u radikaliziranoj geometrijskoj apstrakciji. Kao što je već spomenuto, Srnec je u razdoblju između 1954. i 1961. godine dizajnirao naslovnice časopisa Svijet koje su bile velikog

¹³⁰ Magaš Bilandžić 2012. , 225.

¹³¹ Galerija Klovićevi dvori. <https://gkd.hr/izlozba/sergije-glumac-retrospektiva/> (Pristupljeno 20.8.2023.)

¹³² Magaš Bilandžić *Šezdesete u Hrvatskoj* 2018.,109.

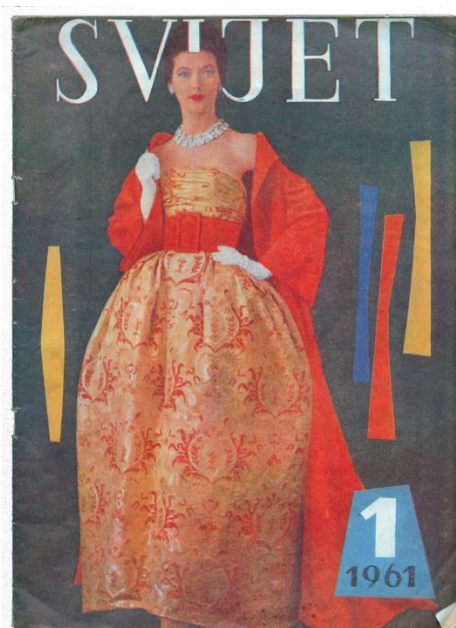
formata 320 x 240 mm.¹³³ Sve naslovnice oblikovane su po istom kompozicijskom principu. Pozadina je i elementi naslovnice oblikovani su u duhu geometrijske apstrakcije. Što se tiče dizajna naslovnice, u fokusu je luksuzno i moderno odjeven ženski lik na fotografiji, dok su pozadina i likovni elementi naslovnice oblikovani neokonstuktivistički, često u simulaciji kolaža (tehnikom trganja papira) i s opremom u kombinaciji serifnog i sanserifnog fonta, tj slova (*letteringa*).¹³⁴

Slika 32. Časopis "Svijet", br. 6 (1958.), offset tisak (Preuzeto s Mreža dizajnerskog sjećanja. <https://mrezadizajna.com/katalog/naslovnice-casopisa-svijet> , pristupljeno 2.7.2023.)

¹³³ Simončić 2018., 343.

¹³⁴ Magaš Bilandžić *Šezdesete u Hrvatskoj* 2018.,109.

Slika 33. Aleksandar Srnec, Naslovnica časopisa "Svijet", br. 1/1961. 320 x 240 mm, offset, papir (Preuzeto s <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/radovi/modni-casopis-svijet-fi2616/>, pristupljeno 16.9.2023.)

Tzv. „umjetnički plakat“ za reviju Rose Lavin Borisa Bućana na razmeđi dizajna i umjetnosti, pripada seriji varijacija motiva siluete. Označuje „svojevrsni nulti stupanj slike“ te je uvod u seriju plakata velikog formata kao „uličnih slika“, do dužine od 4 m (primjer je Bućanov plakat za rock koncert na zagrebačkom Hipodromu 1981. godine). Isti plakat poslužio je kao motiv na plakatu za izložbu plakata istog autora u Danskoj („Boris Bućans Plakater“, Århus Kunstbygning, Danska, 1988.).¹³⁵

Slika 34. Boris Bućan, plakat za reviju Rose Lavin, Zagreb modna revija 1981., Beč, Madrid, 1981. (Preuzeto iz Kalčić 2014., 15/16)

¹³⁵ Kalčić 2014.

5. Modna ilustracija danas – XXI. stoljeće

Na prijelazu iz XX. u XXI. stoljeće ručno crtanje ilustracija ponovno je postalo popularno. Od suvremenijih ideja i ilustratora važno je spomenuti François Berthouda čija je karijera započela u ranim osamdesetima.¹³⁶ Nakon završenog studija grafičkog dizajna u Švicarskoj, François je dobio narudžbu da izradi modnu ilustraciju za „Vanity Fair“, a potom su uslijedile i ilustracije za „Numero“ i „Vogue“. U jednom od intervjua koji je odradio za portal AnOther na temu modnih ilustracija izjavio je: „Modne ilustracije postojat će sve dok bude zainteresiranih za to područje. Ali ovo razdoblje definitivno nije zlatni period modnih ilustracija“. Njegov cilj je prikazati konceptualnu stranu mode kroz ilustracije i pokazati širu sliku mode što nije moguće s modnom fotografijom.¹³⁷ Njegove radove odlikuje suptilni eroticizam te preciznost, a sveukupni dojam ilustracija dodatno naglašava pomalo ironično raspoloženje.¹³⁸ Modna fotografija najzahtjevnija je od svih fotografskih vrsta. Modni fotograf ima vrlo kompleksan zadatak. On mora biti podjednako usredotočen na lice, tijelo, odjeću, scenografiju, atmosferu. Svi spomenuti elementi moraju se spojiti u harmoničnu kompoziciju koja ima svoju posebnost i šalje kompletnu poruku kakva se i očekuje od modne fotografije. Modna fotografija zahtjeva timski rad u kojemu svi članovi trebaju biti na visokoj komunikacijskoj razini. Među imenima velikih svjetskih modnih fotografa su Richard Avedon, Helmut Newton, Steven Meisel, Steven Klein, Paolo Roversi, Annie Leibovitz i Greg Lotus. Prelaskom iz ilustracije krajem 18. stoljeća u prvu artikuliranu modnu fotografiju njezin je razvoj neodvojiv od povijesti mode s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće. Fotografija ima važnu ulogu u definiranju globalne modne kulture posebno u razvoju modnih časopisa.

Tijekom povijesti modna industrija koristila je odvojeno fotografiju i ilustraciju kako bi modni proizvodi bili prikazani u što boljem svjetlu. Na početku XXI. stoljeća, točnije u jesen 2000. godine, veza između fotografije i ilustracije postala je povezanija. Tijekom modnog tjedna britanskog robnog lanca Selfridges, na prozorima robnih kuća bilo je moguće vidjeti fotografiju modela bez odjeće. Ipak, ako bismo promijenili položaj, odnosno ako bismo stali točno ispred prozora na tijelu modela pojavila bi se modna ilustracija. Autorica spomenutog projekta bila je, tadašnja studentica fakulteta Central St Martins, Flora Evans.¹³⁹

¹³⁶ Blackman 2007., 261.

¹³⁷ AnOther <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/4263/the-illustrator-series-francois-berthoud>, pristupljeno 1.9.2023.

¹³⁸ SHOWstudio . https://showstudio.com/contributors/francois_berthoud pristupljeno 1.9.2023.

¹³⁹ Design Week. <https://www.designweek.co.uk/issues/21-september-2000/fashion-illustration-and-photography/>, pristupljeno 16.9.2023.

Slika 35. Givenchy A/W 15 ženska linija , 2015. François Berthoud Preuzeto s SHOWstudio (<https://showstudio.com/collections/autumn-winter-2015/illustration-gallery-paris-womenswear?gallery=false&look=1>)

Slika 36. Projekt kombiniranja fotografije i ilustracije za britanski trgovački lanac, autorica Flora Evans, 2000. (Preuzeto s <https://www.designweek.co.uk/issues/21-september-2000/fashion-illustration-and-photography/> , pristupljeno 16.9.2023.)

Osim njega važno je spomenuti i modnog direktora „The New Yorkera“ Michaela Robertsa koji se okušao u tehnici kolaža za izradu svojih radova. Drugim riječima, radi se o tehnici u

kojoj se koristi mnoštvo papirića za efekt mozaika. Za njega je korištenje takvih neobičnijih tehnika označavalo svojevrsnu počast koju je odavao dizajnerima čije vizije ilustrira. U tom kontekstu nekonvencionalnih metoda potrebno je ubrojiti i Mats Gustafson koji koristi tehnike poput pastela i vodenih boja kako bi dobio 'sanjarski' izgled rada.¹⁴⁰ Njegova prepoznatljiva obilježja su upotreba 'prljavih' nijansi boja te upotreba silueta.¹⁴¹ Bitno je napomenuti kako je on svoju karijeru započeo kasnih 1970-ih kada su vodene boje kao apstraktna tehnika bile jako malo istražene, a modna ilustracija skoro potpuno zamijenjena modnom fotografijom. Njegovi ekspresivni i elegantni prikazi uvelike su utjecali na povratak ovakve vrste ilustracija na umjetničku scenu.¹⁴² Suradivao je i s brendovima poput „Diora“ za kojeg je 2013. godine nanovo ilustrirao arhivske modne dizajne.¹⁴³ Na ilustraciji prikazanoj dolje vidimo nanovo ilustriranu „the Bar jacket“ iz Diorove kolekcije objavljene 1947. godine pod poznatim konceptom „New Look“. Na pozadini lila boje vidljiv je kratki bijeli kaput oblijege i mekanijeg kroja ramena nego što je tada bio običaj nositi. Ruke pokrivaju crne rukavice koje su u skladu sa crnom suknjom.¹⁴⁴

Slika 37. Christian Dior's „the Bar jacket“ iz 1947, ilustrator: Mats Gustafson , 2017. New York (Preuzeto s Vogue <https://www.vogue.com/article/christian-dior-mats-gustafson-raf-simons-art-fashion-illustration-books>)

¹⁴⁰ Blackman 2007., 261.

¹⁴¹ Artnet. <https://www.artnet.com/artists/mats-gustafson/> pristupljeno 3.9.2023.

¹⁴² Mats Gustafson http://matsgustafson.org/bio_contact.html , pristupljeno 3.9.2023.

¹⁴³ Artnet. <https://www.artnet.com/artists/mats-gustafson/> pristupljeno 3.9.2023.

¹⁴⁴ Vogue. <https://www.vogue.com/article/christian-dior-mats-gustafson-raf-simons-art-fashion-illustration-books> pristupljeno 3.9.2023.

Osim toga, često dolazi do suradnje nekomercijalnih umjetnika te suvremenih dizajnera i urednika modnih časopisima za ilustriranje. Neki od takvih projekata su ilustracije Graysona Perryja za časopis „Spoon“ na temu pariških couture revija 2005. godine te reklamna kampanja Davida Remfryja za brand Stella McCartney.¹⁴⁵

U današnjim vremenima sve institucije koje nude studij modnog dizajna unutar svojih programa sadrže kolegij modne ilustracije što uz grafičke studije svakako doprinosi daljnjem razvitku modne ilustracije kao profesije. Što se tiče hrvatskog konteksta takav kolegij održava se i na Tekstilno–tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na studiju Tekstilnog i modnog dizajna.¹⁴⁶ Također, u posljednje vrijeme modne ilustracije umjetnika amatera moguće je vidjeti i društvenim mrežama, poput Instagrama i Pinteresta, koje su danas jedan od glavnih pokretača modnih trendova.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Blackman 2007., 261.

¹⁴⁶ Bajs, ur. Jazvić 2021., 6.

¹⁴⁷ Illustration history. <https://www.illustrationhistory.org/essays/fashion-illustration-from-the-16th-century-to-now>, pristupljeno 14.8.2023.

6. Zaključak

Dok sam dogovarala temu s mentoricom ni slutila nisam koliko su modne ilustracije zapravo zanemarene u svijetu umjetnosti. Radi se o djelima koja toliko puno govore o modnim trendovima, društvu i razmišljanjima. Razvijale su se kroz časopise, umjetnička razdoblja (barokom, kubizmom, impresionizmom) te su na taj način ogledalo vremena u kojem su nastale. Povrh svega, dokaz su kako je moda uvijek pronalazila put do ljudi, odnosno kako su različite kulture oduvijek imale potrebu za ukrašavanjem svog tijela različitim krojevima i vrstama tkanina. Bez obzira na spomenuto, u većini publikacija o modi u kontekstu modne ilustracije napisano je svega nekoliko rečenica. Shodno tomu, proces istraživanja bio je prilično izazovan, ali ovim radom cilj mi je bio barem približno prikazati neka glavna povijesno – umjetnička obilježja modnih ilustracija. Iako se na prvu tako ne čini, modna ilustracija dio je svakidašnjice jer odjeća koju vidimo na ulicama zapravo je produkt određene modne ilustracije. Skica na papiru uz pomoć krojača/ice ubrzo postane konkretan odjevni predmet prisutan na policama nekog *high street* brenda. Osim profesionalaca, mnogi ilustratori amateri pomoću digitalnih alata svakodnevno stvaraju modne ilustracije na društvenim mrežama poput Instagrama i Pinteresta što je dodatan dokaz tezi da je riječ o sferi umjetnosti koja je zanimljiva široj publici. Usprkos razvoju fotografije, modna ilustracija i dalje nalazi put do publike te je samo pitanje vremena kada će doći do daljnjih istraživanja ovog, prije svega, interdisciplinarnog područja. Za zaključak poslužit ću se Matee Rozine Nikšić koja je za publikaciju „Modna ilustracija“ o spomenutoj temi rekla: „Modna ilustracija jedinstvena je umjetnička forma koja u službi suvremene mode nadilazi zadane okvire i pretpostavke između umjetnosti i dizajna. Ujedno je jednokratna i neponovljiva, predstavlja trend, ali i povijest, stalni je podsjetnik na prošla vremena, ali i dio neprekidnog revivala suvremenog svijeta“.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Jazvić 2021. , 8.

Sažetak

Bez obzira na činjenicu da su se odjevni predmeti prikazivali u širem likovnom kontekstu od prapovijesti, modna ilustracija kao zasebni umjetnički pravac oformila se tek u XVI. stoljeću. Prve modne ilustracije imale su zadaću educirati građanstvo o kulturnim razlikama da bi uskoro kroz razvoj modnih časopisa u XVIII. stoljeću postale glavni medij prenošenja modnih trendova. Neki od najvažnijih svjetskih časopisa u kontekstu modnih ilustracija tijekom povijesti su: „The Lady’s magazine“, „La Belle Assemblée“ „Vogue“ *itd.* U XX. stoljeću njihovu primarnu ulogu zamijenila je fotografija. Ipak, modne ilustracije doživjele su svojevrsan preporod 80-ih godina prošlog stoljeća, između ostalog i zbog razvoja tehnologije koja je promijenila proces ilustriranja. U hrvatskom kontekstu modnih ilustracija najznačajniji je časopis „Svijet” te ilustratori Otto Antonini, Sergije Glumac i Aleksandar Srnec.

Ključne riječi: Modne ilustracije, modni časopisi, modni trendovi, časopis Svijet, Otto Antonini, Sergije Glumac

Abstract

Even though clothing items have been depicted in a broader artistic context since prehistoric times, fashion illustration as a separate artistic form developed in the 16th century. The first fashion illustrations had the task of educating citizens about cultural differences, and soon, through the development of fashion magazines in the 18th century, they would become the main medium of transmitting fashion trends. Some of the most important world magazines in the context of fashion illustrations throughout history were: "The Lady's Magazine", "La Belle Assemblée", "Vogue" etc. In the 20th century, their primary role was taken away by photography. Nevertheless, due to the development of technology that transformed the illustration process, fashion illustrations experienced a revival in the 80s of the last century. In the Croatian context of fashion illustrations, the most important magazine is "Svijet" and its illustrators Otto Antonini, Sergije Glumac, and Aleksandar Srnec .

Key words: Fashion illustrations, fashion magazines, fashion trends, Svijet magazine, Otto Antonini, Sergije Glumac

Literatura:

1. „Grafički dizajn“ Lovorka Magaš Bilandžić i „ Modni boom – revolucija modnih izričaja“ Katarina Nina Simončić *Šezdesete u Hrvatskoj – Mit i stvarnost*. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 2018.
2. Balog, Zdenko. „Modni žurnal u Hrvatskoj na prijelazu stoljeća." *Peristil* 31-32, br. 1 (1988): 313-316. <https://hrcak.srce.hr/153379>
3. Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007.
4. Boucher, François. *20 000 Years of Fashion – The History of Costume and Personal Adornment*. New York: Harry N. Abrams , Inc. 1969.
5. Bulimbašić, Sandi. "Lovorka Magaš Bilandžić Sergije Glumac: grafika, grafički dizajn, scenografija." *Peristil* 62, br. 1 (2019): 225-228. <https://hrcak.srce.hr/240340>
6. Jazvić , Paulina ur., Zlatka Menci Bajs i Matea Rozina Nikšić. *Modna ilustracija*. Zagreb: Tekstilno – tehnološki fakultet, 2021.
7. Kolvishi, Željka. *Otto Antonini: Zagreb i „Svijet“/ „Svijet“ i Zagreb dvadesetih...* Zagreb: Muzej grada Zagreba, 2006.
8. Laver, James. *The Concise History of Costume and Fashion*. New York: Harry N. Abrams, Inc. , 1969.
9. Magaš Bilandžić, Lovorka. „Sergije Glumac – Život i djelo“. Doktorski rad. , Sveučilište u Zagrebu , 2012.
10. Mihalić, Alicia Irena. „Odjevni stilovi kao odraz vizualne kulture 19. stoljeća“. U *Teorija i kultura mode*, ur. Žarko Paić i Krešimir Purgar, 281-305. Zagreb: 2018.
11. Radić, Ela i Melisa Škender. „Ženski žurnal iz doba jazza i bubikopfa.“ *Extre* 2006, 56.
12. Silva Kalčić, Imageination, katalog izložbe, ULUPUH, Zagreb, 2014.
13. Silva Kalčić, Vizualni jezik, Anti-Barbarus, Zagreb, 2023. (neobjavljen rukopis)
14. Simončić, Katarina Nina. „Uvod u povijest mode“. U *Teorija i kultura mode*, ur. Žarko Paić i Krešimir Purgar, 35-57. Zagreb: 2018.
15. Stipanović, Hrvoje. „Crtež kao likovna tehnika u kreiranju odjeće“ Diplomski/završni rad, Sveučilište u Zagrebu, 2010.

16. Vecellio, Cesare. *Habiti antichi et moderni di tutto il mondo*. Venecija: Conte, Cauallero, & c. 1590.
17. Vrbica, Nika. „Slikarstvo Henrija De Toulouse Lautreca i modna ilustracija." *Tedi* 9, br. 1 (2020): 0-0. <https://hrcak.srce.hr/283995>

Mrežni izvori:

1. Artnet. <https://www.artnet.com/artists/mats-gustafson/> (Pristupljeno 3.9.2023.)
2. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "chinoiserie." *Encyclopedia Britannica*, October 21, 2013. <https://www.britannica.com/art/chinoiserie>
3. Cassidy Zachary. <https://theartofdress.org/2015/07/24/inimitable-style-fashion-illustration-vs-fashion-photography-in-1914-vogue/> , pristupljeno 16.9.2023.
4. Design Week. <https://www.designweek.co.uk/issues/21-september-2000/fashion-illustration-and-photography/> , pristupljeno 16.9.2023.
5. Gracie Opulanza. <https://gracieopulanza.com/early-fashion-magazines-wenceslaus-holla/> (Pristupljeno 5.6.2023.)
6. Haute couture moda. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68950> (Pristupljeno 25.8.2023.)
7. Illustration History. <https://www.illustrationhistory.org/artists/charles-dana-gibson> (Pristupljeno 22.7.2023.)
8. ilustracija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27123> . (Pristupljeno 15. 6. 2023.)
9. Intaglio tisak. *Hrvatsko strukovno nazivlje*. <http://struna.ihji.hr/naziv/urezani-duboki-tisak/48129/> (Pristupljeno 14.8.2023.)
10. Jutarnji list. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/magazin-svijet-vanity-fair-kraljevine-jugoslavije-3382187> (Pristupljeno 2.7.2023.)
11. Mats Gustafson http://matsgustafson.org/bio_contact.html (Pristupljeno 3.9.2023.)
12. Metelgrad <https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&A=0000008632&H=METELGRAD> , pristupljeno 15.9.2023.
13. minijatura. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 9. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41034>

14. Musee YSL Paris <https://museeyslparis.com/en/stories/la-revolution-mondrian> , pristupljeno 14.9.2023.
15. Pochoir tehnika printanja. *Britannica*. <https://www.britannica.com/art/pochoir> (Prostupljeno 22.7.2023.)
16. Point d.o.o. <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=1&H=&E=E0001&V=EGS&lok=&zbi=&item=S00012&upit=svijet> (Pristupljeno 1.9.2023.)
17. Recollections. <https://recollections.biz/blog/before-fashion-magazines-there-were-fashion-dolls/> , pristupljeno 16.9.2023.
18. Scalar USC <https://scalar.usc.edu/works/suffrage-on-display/gibson-girl> , pristupljeno 14.9.2023.
19. SEWINGNPATTERNS. Izvor / vidi: <https://sewingnpatterns.com/truth-about-fashion-sketching/> (Pristupljeno 5.6.2023.)
20. THE MET. Izvor / vidi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/358319> (Pristupljeno 4.6.2023.)
21. V&A. <https://collections.vam.ac.uk/item/O140029/album-unknown/> (Pristupljeno 28.6.2023.)
22. Vogue. <https://www.vogue.com/article/christian-dior-mats-gustafson-raf-simons-art-fashion-illustration-books> (pristupljeno 3.9.2023.)

Slikovni prilozi

Slika 1. Plesači iz grobnice leoparda, Tarquinia. Etrušćani, prva polovica V. st. pr. Kr. (Preuzeto iz Laver, James. *The Concise History of Costume and Fashion*. New York: Harry N. Abrams, Inc. , 1969., 37.)

Slika 2. „Vjenčanica“, gel olovka, marker i kreda, ilustratorica: Carsten Juhl (Preuzeto iz : Cai Xiuming i Lu Haoyang. *Fashion Illustration*. California – USA : Profession Design Press Co. , 2011., 209.)

Slika 3. Različite vrste modnih ilustracija: 1. Plosnata modna skica 2. Brza modna skica 3. Potpuna modna skica / ilustracija (Preuzeto s <https://www.alamy.com/women-blouse-flat-fashion-sketch-template-technical-fashion-illustration-girls-tunic-length-shirt-hidden-placket->

<image414755713.html> ,

<https://www.threadsmagazine.com/2014/12/04/essentials-for-a-fashion-sketching-tool-kit>,

<https://www.pinterest.com/pin/412501647102190397/> , pristupljeno 14.6.2023.)

Slika 4. „Turska miljenica“, 1590, drvorez, *Cristoph Krieger*. (Preuzeto s

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/358319> , pristupljeno 14.6.2023.)

Slika 5. Zima, 1643 – 44., duboki tisak, 26 x 18 cm, Wenceslaus Hollar. (Preuzeto s

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/816031> , pristupljeno 14.6.2023.)

Slika 6. Kraljev časnik, kraj XVII. st., gravura, Jean de St. Jean. (Preuzeto s

<https://graphicarts.princeton.edu/2013/12/12/jean-dieu-de-saint-jean-1654-1695/>, pristupljeno 14.6.2023.)

Slika 7. Dio knjige *A Lady of Fashion: Barbara Johnson's Album of Styles and Fabrics* ,

izdanje iz 1987. (Preuzeto s <https://collections.vam.ac.uk/item/O140029/album-unknown/> , pristupljeno 14.6.2023.)

Slika 8. „Trendi londonska duga haljina“, Kolovoz 1805. papir 203 mm x 114 mm , ručno bojani linorez (Preuzeto s

<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw279956/London-Fashionable-Full-Dress-August-1805?LinkID=mp64662&role=art&rNo=10> , pristupljeno 10.9.2023.)

Slika 9. Anais Toudouze (Colin), Plate, 1860-e, Courtesy Mary Evans Picture Library (Preuzeto iz Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007, 7)

Slika 10. Žene u vrtu – Claude Monet, 1866, ulje na platnu, 255 x 205 cm

Musée d'Orsay, Paris (Preuzeto s <https://www.wga.hu/index1.html> , pristupljeno 10.9.2023.)

Slika 11. John Everett Millais, crtež srednjovjekovne firentinske dame prema Camille Bonnard, „Costume Historique“, prije 1849. (Preuzeto iz Mihalić, Alicia Irena. „Odjevni stilovi kao odraz vizualne kulture 19. stoljeća“. U *Teorija i kultura mode*, ur. Žarko Paić i Krešimir Purgar, 281-305. Zagreb: 2018. , 288.)

Slika 12. Naslovnica u: „La Mode Illustrée“, Veljača 1909. – ilustrator: Pierre Louchel, arhiva CSM (Preuzeto iz Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007, 8)

Slika 13. Modna grafika iz brošure *Les Robes de Paul Poiret*, ilustrator : Paul Iribe , 1908. godina. (Preuzeto iz Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007, 10.)

Slika 14. Ilustracija za naslovnicu „Voguea“ 1938. godine, vodene boje i gvaš, ilustrator : Christian Bérard. (Preuzeto iz Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007, 71.)

Slika 15. Piet Mondrian: „Kompozicija sa crvenim, žutim i plavim“, 1930. (Preuzeto iz Arnason, H. Harvard. *Povijest moderne umjetnosti*. Stanek: 2009. , 358.)

Slika 16. Yves Saint Laurent, Kolekcija Mondrian, fotografija iz 1965. (Preuzeto s <https://www.collater.al/en/yves-saint-laurent-collection-mondrian-style/> , pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 17. Bilješke iz kolekcije jesen/zima 1965. Yves Saint Laurent, fotografirao dizajner, bilješke sačuvane u muzeju Yves Saint Laurent u Parizu. (Preuzeto s <https://www.lofficielusa.com/fashion/artist-piet-mondrian-yves-saint-laurent-dress-history> , pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 18. Ilustracija za kampanju Diorovog parfema – René Gruau (Preuzeto s <http://www.graucollection.com/projects/dior-perfume/>)

Slika 19. Capucci, modna ilustracija za časopis „Vanity“ No.7 1983., ilustrator: Antonio Lopez (Preuzeto iz Blackman, Cally. *100 Years of Fashion Illustration*. London: Laurence King Publishing & UAL – central saint martins , 2007, 283)

Slika 20. Praktični modni list, Zagreb 1. 10. 1919. , ilustracija – autorica: Anka Krizmanić (Preuzeto iz : Balog, Zdenko. „Modni žurnal u Hrvatskoj na prijelazu stoljeća." *Peristil* 31-32, br. 1 (1988): 315.)

Slika 21. M. Kraljević, prizor iz ruskog baleta, 1912, Spectre de la Rose, crtež perom i kistom na papiru (Preuzeto iz Stipanović, Hrvoje. „Crtež kao likovna tehnika u kreiranju odjeće“ Diplomski/završni rad, Sveučilište u Zagrebu, 2010. , 29.)

Slika 22. M. Kraljević, Dvije dame sa psom, 1912, crtež kistom i perom (Preuzeto iz Stipanović, Hrvoje. „Crtež kao likovna tehnika u kreiranju odjeće“ Diplomski/završni rad, Sveučilište u Zagrebu, 2010. 25.)

Slika 23. Modna ilustracija na naslovnici objavljenoj 20.X.1928. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1928&broj=06017>, pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 24. Modna ilustracija „Kupačica“ na naslovnici objavljenoj 14.VII.1928. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1928&broj=06003> , pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 25. Modna ilustracija objavljena u broju od 27.II.1926. na 69. str., ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1926&broj=01004> pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 26. Modna ilustracija „Damska moda za zimski šport“ objavljena u broju 1.1.1929., ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1929&broj=07001>, pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 27. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 18.XII.1926. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1926&broj=02025> , pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 28. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 31.1.1931. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1931&broj=11005> , pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 29. Modna ilustracija objavljena na naslovnici broja 12.XII.1931. , ilustrator: Otto Antonini (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1931&broj=12024> , pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 30. „Chinoiserie“, oko 1925., privatno vlasništvo, ilustrator : Sergije Glumac (Preuzeto iz Dulibić, Frano „Cjelovita valorizacija opusa Sergija Glumca“, Prikaz knjige: Lovorka

Magaš Bilandžić, „Sergije Glumac: grafika, grafički dizajn, scenografija”, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2019. dr. sc., str. 218)

Slika 31. Naslovnica časopisa „Svijet“ objavljena 25.II. 1933., ilustrator: Sergije Glumac (Preuzeto s Point d.o.o.

<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S00012&godina=1933&broj=15009>, pristupljeno 1.9.2023.)

Slika 32. Časopis "Svijet", br. 6 (1958.), offset tisak (Preuzeto s Mreža dizajnerskog sjećanja. <https://mrezadizajna.com/katalog/naslovnice-casopisa-svijet> , pristupljeno 2.7.2023.)

Slika 33. Aleksandar Srnec, Naslovnica časopisa "Svijet", br. 1/1961. 320 x 240 mm, offset, papir (Preuzeto s <https://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/radovi/modni-casopis-svijet~fi2616/>, pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 34. Boris Bućan, plakat za reviju Rose Lavin, Zagreb modna revija 1981., Beč, Madrid,1981. (Preuzeto iz Silva Kalčić, Imagination, katalog izložbe, ULUPUH, Zagreb, 2014. 15/16.)

Slika 35. Givenchy A/W 15 ženska linija , 2015. François Berthoud Preuzeto s SHOWstudio <https://showstudio.com/collections/autumn-winter-2015/illustration-gallery-paris-womenswear?gallery=false&look=1>)

Slika 36. Projekt kombiniranja fotografije i ilustracije za britanski trgovački lanac, autorica Flora Evans, 2000. (Preuzeto s <https://www.designweek.co.uk/issues/21-september-2000/fashion-illustration-and-photography/> , pristupljeno 16.9.2023.)

Slika 37. Christian Dior's „the Bar jacket“ iz 1947, ilustrator: Mats Gustafson , 2017. New York (Preuzeto s Vogue <https://www.vogue.com/article/christian-dior-mats-gustafson-raf-simons-art-fashion-illustration-books> , pristupljeno 10.9.2023.)

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ani Zović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Povijesti umjetnosti/Engleskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 13.9.2023.

Potpis

Ani Zović

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Ani Zoić
Naslov rada: Modna ilustracija kao paralelna povijest umjetnosti od XVI. st. do danas
Znanstveno područje: Humanistička znanost
Znanstveno polje: Povijest umjetnosti
Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:

doc.dr.sc. Silva Kalčić

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc.dr.sc. Silva Kalčić

izv.prof.dr.sc. Dalibor Prančević

pred. Kristina Babić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 13.9.2023.

Potpis studenta/studentice: Ani Zoić

Obrazac P.O.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Ani Zović, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

Modna ilustracija kao paralelna povijest umjetnosti od xvij. do danas

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 13.9.2023.

Potpis

Ani Zović